

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

Кафедра державного управління

Магістерська робота на тему:

“Реалізація профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи в рамках реформи Нової української школи (на прикладі Львівської ОТГ)”

Виконала: студентка II курсу,
напряму підготовки (спеціальності)

281 «Публічне управління
та адміністрування»

Турчиновська А-Ю.В.

Науковий керівник:

к.політ.н. Шеренговський Д.В.

Львів - 2022 рік

Турчиновська А-Ю. В. Реалізація профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи в рамках реформи Нової української школи (на прикладі Львівської ОТГ): Магістерська робота (281 “Публічне управління та адміністрування”) / А-Ю. В. Турчиновська / Український католицький університет. Кафедра державного управління; Наук кер: к.політ.н. Шеренговський Д. В. — Львів: УКУ, 2022. — 98 с.

Анотація. У цій роботі розкрито питання реалізації профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи в рамках реформи Нової української школи на прикладі Львівської ОТГ. Розглянуто основні теоретичні підходи до вивчення профорієнтації, зокрема впровадження її у закладах середньої освіти та розроблено теоретичну модель дослідження профорієнтації. На основі розроблених критеріїв проведено порівняльний аналіз досвіду інших країн з українською моделлю імплементації профорієнтації у базовій середній школі, а також проведено експертні інтерв'ю. На основі результатів аналізу сформовано рекомендації для Львівської ОТГ з реалізації профорієнтаційної політики. Основний акцент зроблений на контекст воєнного стану, у якому перебуває Україна на даний момент.

Ключові слова: профорієнтація, профорієнтаційна політика, заклади загальної середньої освіти, Нова українська школа.

Abstract. The issue of career guidance policy implementation for students of middle school within the reform “New Ukrainian School” with a special focus on the case of Lviv United Territory Community is studied in this paper. The paper contains the main theoretical approaches of career guidance and its implementation in middle schools. A research theoretical model of career guidance is developed in this paper. The comparative analysis of foreign experience in implementation of career guidance policy and Ukrainian model is made in accordance with specifically elaborated criteria. Analysis also contains the results of in-depth expert interviews. As a result of this study recommendations for the Lviv United Territory Community about career guidance policy implementation were created. The main focus was made on the context of the war, in which Ukraine is in this period.

Key words: career guidance, career guidance policy, school, “New Ukrainian School”.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДґРУНТЯ ПОНЯТТЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Загальні визначення профорієнтації, її види, складові та принципи	9
1.2. Загальні принципи та концепції профорієнтаційних програм в публічній політиці.....	17
1.3. Теоретична модель дослідження.....	30
1.4. Методологія дослідження.....	32
Висновки Розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ.....	37
2.1. Порівняльний аналіз міжнародних моделей створення та реалізації профорієнтаційних політик.....	37
2.2. Матриця стейкхочдерів.....	53
2.3. Глибинні експертні інтерв'ю.....	59
Висновки Розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СЕРЕД УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОТГ.....	67
3.1. Рекомендації щодо реалізації запланованої профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи у межах Львівської ОТГ.....	68
3.2. Методи оцінки ефективності реалізації профорієнтаційної програми серед учнів 5-9 класів у Львівській ОТГ.....	77
Висновки Розділу 3.....	79
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	90
Додаток А. Зведена таблиця порівняльного аналізу досвіду іноземних країн в реалізації профорієнтаційної публічної політики.....	90
Додаток Б. Гайд для проведення глибинних експертних інтерв'ю.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом останніх п'яти років (2017-2021рр.) українські школи завершують в середньому 205 тисяч молодих людей, які постають перед достатньо важливим вибором подальшої професійної траєкторії. [1] Павло Хобзей, директор Інституту післядипломної педагогічної освіти, заступник міністра освіти (2015-2019рр.) у експертному інтерв'ю зазначає, що розподіл вступників у заклади вищої освіти на протипагу вступу у заклади профтехосвіти складає 80% / 20%, що в декілька разів вище, аніж закордоном. [8]. Така кількість вступників у заклади вищої освіти породжує вступ на “популярні спеціальності”, які перенасичені спеціалістами на ринку, а відповідно не дозволяють отримати працевлаштування після завершення навчання. Єгор Стадний, заступник міністра освіти (2019–2020) зазначає, що “стабільний набір найпопулярніших спеціальностей серед вступників пов'язаний із хибними асоціаціями про успіх, які побутують у нашому суспільстві” [2]. Таким чином можна припустити, що комплексний підхід до профорієнтації учнів у школах зможе знизити кількість вступників у заклади вищої освіти, а також мотивувати випускників шкіл вступати не лише на “престижні та популярні” спеціальності.

У 2020 році було проведене Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО у якому відповідальні за профорієнтаційну роботу з учнями вказували, що у 83,5% опитаних шкіл розміщений інформаційний стенд про професії, у 47% працівник психологічної служби проводить професійні консультації. Проте у варіантах відповідей щодо варіантів та методів профорієнтаційних заходів не було комплексного підходу, наприклад “наскрізної профорієнтації”, яка інтегрується в навчальні предмети. [1]

Британські урядовці у Статутних рекомендаціях з профорієнтації для шкіл зазначають, що “якісна професійна освіта та орієнтація в школі чи коледжі мають вирішальне значення для майбутнього молодих людей. Це

допомагає підготувати їх до роботи, надаючи чітке уявлення про світ роботи, включаючи шляхи до роботи та кар'єри, які вони можуть вважати цікавими та винагородними.” [20, с.7]

У 2018 році була запущена освітня шкільна реформа “Нова українська школа”. Весною 2022 року учні початкової школи завершили перший цикл навчання (4 класи) та переходитимуть у базову загальну середню школу. Таким чином, відповідно до моделі НУШ вже з вересня 2022 року у рамках навчального процесу учні мали б отримувати професійну орієнтацію у різних форматах. Проте, за словами міністерки освіти (2019-2020рр.) Анни Новосад у затверджених типових освітніх програмах для учнів 5-9 класу немає у повній мірі запланованої усієї діяльності, яка була змодельованою в рамках реформи НУШ. [5]

Викликом для впровадження та реалізації профорієнтаційної політики стало повномасштабне вторгнення рф в Україну у лютому 2022 року. Відповідно державні пріоритети значно змістилися на боротьбу, захист, міжнародну підтримку та перемогу. У тому числі змінилися й пріоритети в освітній сфері: забезпечення навчального процесу, робота з учнями-переселенцями, організація вступної кампанії тощо. Проте у кількарічній перспективі профорієнтаційна освіта зможе відіграти велику роль у контексті післявоєнної відбудови та розвитку економіки в Україні. Для цього будуть необхідні фахівці у різних сферах. Анна Сидорук, операційна директорка ГО «Освіторія» зазначає про важливість освіти та її розвитку у часі війни “Як би не хотілося швидко гасити проблемні питання, потрібно думати на роки вперед. Освіта – фундаментальне питання для всіх сфер.” [3]

Результати британського дослідження профорієнтації у рамках розробки Статутних рекомендацій з профорієнтації для шкіл показують, що “керівники шкіл і коледжів визнають, що профорієнтація стала як ніколи важливою в результаті пандемії COVID-19” [20, с.7]. Тож можна припустити, що у період криз профорієнтаційна політика має мати особливу підтримку та розвиток.

Таким чином, ймовірно, у стані війни мають бути змінені підходи до впровадження профорієнтаційної політики, переглянуті вимоги та стандарти, а також змінені ролі основних сторін, які забезпечують впровадження та реалізацію політики. Ці пункти я розгляну у цій роботі.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є вивчення актуальної реалізації профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи в рамках освітньої реформи «Нова українська школа» та за необхідності створення нової політики / рекомендацій для закладів загальної середньої освіти Львівської ОТГ.

Об'єктом мого дослідження є профорієнтаційна політика серед учнів середньої школи, яка досліджується на предмет доцільності її реалізації.

Завдання дослідження. Для досягнення мети цієї роботи необхідно виконати певні дослідницькі завдання:

- 1) Виконати теоретичну інтерпретацію основних понять, які використовуватимуться в межах роботи (“профорієнтація”, “профорієнтаційна політика”, “стейкхолдери профорієнтаційної політики”).
- 2) Розробити методологічну модель вивчення наявної профорієнтаційної програми та визначення її переваг і недоліків.
- 3) Провести порівняльний аналіз моделей та підходів до реалізації профорієнтаційних програм іншими країнами та української моделі, яка розроблена в межах освітньої реформи “Нова українська школа”.
- 4) Провести експертні глибинні інтерв'ю для визначення переваг та недоліків актуальної української профорієнтаційної політики, а також ризиків у її реалізації.
- 5) З'ясувати доцільність продовження реалізації актуальної профорієнтаційної програми з внесенням певних змін / доцільність створення нової моделі профорієнтаційної політики в Україні.

б) Розробити рекомендації до зміни актуальної профорієнтаційної політики для учнів середньої школи / розробити нову модель профорієнтаційної політики для реалізації в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених задач у цій роботі проведені три види аналізу: 1) порівняльний аналіз досвіду реалізації профорієнтаційної політики країн Балтії, Німеччини, Великобританії та Польщі, 2) проаналізовано стейкхолдерів (відповідно до теоретичної моделі дослідження) та виведено матрицю зацікавлених сторін та 3) проведено та проаналізовано глибинні інтерв'ю з експертами в освітній сфері. Оскільки реалізація профорієнтаційної програми для учнів 5-9 класів в рамках реформи НУШ розпочнеться лише з вересня 2022 року, то процес імплементації політики не брався до уваги при аналізі.

Структура роботи. Ця робота складається з трьох основних розділів: теоретичного, аналітичного та проектного, а також зі вступу, висновків та додатків. У першому розділі розглянуті теоретичні підходи до вивчення профорієнтації та її імплементації у школах. Також проаналізовані підходи до реалізації профорієнтаційної політики. У межах теоретичного розділу запропоноване визначення поняття “профорієнтація” та “профорієнтаційна політика”, на основі яких розроблена теоретична та методологічна модель дослідження. У другому розділі проведений порівняльний аналіз досвіду реалізації профорієнтаційної політики в іноземних країнах, виведено матрицю стейкхолдерів та проаналізовано результати глибинних експертних інтерв'ю. Третій розділ містить рекомендації на основі висновків з проведених аналізів для реалізації профорієнтаційної програми для учнів 5-9 класів у Львівській ОТГ. У додатку складена порівняльна таблиця відповідно до проведеного аналізу у другому розділі та гайд глибинного інтерв'ю.

Кількість сторінок основного тексту у роботі - 85. Кількість рисунків - 5, кількість таблиць - 3. Додатки А та Б розміщені на 8 сторінках. У роботі використано 56 назв використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДГРУНТЯ ПОНЯТТЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні визначення профорієнтації, її види, складові та принципи

Теоретичні підгрунття поняття “профорієнтація”

Незважаючи на те, що поняття профорієнтації, кар’єрного розвитку та кар’єрної освіти активно використовуються лише протягом останніх 30- 40 років, їхнє виникнення відбулося десятками років раніше. Ще у античних індійських університетах спостерігали прототип “профорієнтації”, коли студенти отримували супровід і духовну підтримку від своїх вчителів після завершення навчання [44, с. 1]. Більш активний розвиток профорієнтаційного процесу та навчання вибору професії відбувався на стику XIX та XX століть, як наслідок швидкої індустріалізації та урбанізації. Ще однією причиною пришвидшення профорієнтаційних програм стали виклики щодо соціальної рівності, які породжувала поява та інституціоналізація державних освітніх закладів. Саме ці причини і стали основними цілями та завданнями профорієнтаційної політики і залишаються ними й досі: 1) освітні цілі, 2) цілі з подолання соціальної нерівності, 3) та цілі з розвитку ринку праці, які детальніше я розгляну у наступному підрозділі.

На початку XX століття профорієнтація стала об’єктом досліджень, вивчень та імплементацій у різних сферах: освітній, публічної політики, соціології, психології. Одним з перших науковців, які розпочали вивчати профорієнтацію (vocational guidance) був американський професор Університету “Корнел” Франк Парсонс. Його тези досі вважаються основоположними у розробці та створенні профорієнтаційних політик та програм. Зокрема Ф. Парсонс вважав, що для правильного вибору професії

та кар'єрного шляху необхідно мати розуміння трьох аспектів: 1) розуміння самого себе, своїх здібностей, навиків, зацікавлень та ресурсів, 2) розуміння вимог кожної кар'єрної траєкторії, її переваг та недоліки, а також 3) справжнє розуміння взаємозв'язків між розумінням себе та кар'єрної траєкторії. [44, с. 2]. Також можна виокремити 5 основних принципів Ф. Парсонса щодо реалізації профорієнтації:

- 1) “Краще обирати покликання, ніж просто шукати роботу;
- 2) Ніхто не може обирати роботу без ретельного та ґрунтовного самоаналізу під керівництвом;
- 3) Молодь має мати широкий вибір професій, а не зупинятися на вигідному чи випадковому положенню
- 4) Наявність порад для молодої людини від експертів з профорієнтації мала би бути кращою, аніж її відсутність
- 5) Записати свій вибір та аналіз на папері видається легкою справою, але це важливий елемент у виборі професії” [42 с. 290]

Ці принципи можуть бути дещо змінені відповідно до нових викликів та сучасних обставин, проте загальна ідея залишається актуальною і для сьогодення.

Попри активне дослідження профорієнтації як явища, Ф. Парсонс заснував Бюро професійної орієнтації, основною задачею якого було “допомогти молодим людям у виборі професії, підготуватися до цього та побудувати успішну та ефективну кар'єру. А також - допомогти всім, молодим та старшим людям, хто шукає поради щодо можливостей і ресурсів для покращення свого стану та засобів підвищення своєї економічної ефективності” [42 с. 288]. У цьому Бюро не лише допомагали з вибором професії, але й навчали молодих людей, які згодом ставали експертами та кар'єрними радниками. Таким чином була сформована перша сертифікатна програма для консультантів у коледжах, яка була акредитована Гарвардським університетом. [53]

Вивчення кар'єри та її вибору з точки зору соціальних процесів розпочали соціологи у Чиказькому університеті у період 1920-1930 рр. Вони розглядали її крізь призму теорії інтеракціонізму, який полягає у вивченні поведінки індивіда через його дії та інтеракції з іншими у суспільстві. Американський соціолог Еверетт Г'юз стверджував, що “кар'єра складається з робочих та неробочих активностей чоловіків та жінок усіх соціальних класів та є рухомою перспективою, у якій індивіди орієнтуються на інших людей, інституційні форми й соціальні структури та інтерпретують сенс свого життя” [44, с. 3-4]. Таким чином професія та вибір кар'єри переосмислювались відповідно до тих викликів, які постали на стику століть: соціальна нерівність та швидка індустріалізація з урбанізацією та міжвоєнний період.

У свою чергу перші спроби задокументувати процес профорієнтації у публічній політиці зробила Марія Гордон, британська політикиня у 1904 році. Створення “Бюро освітньої інформації та зайнятості” у Великій Британії було саме її ініціативою, основним завданням якого була допомога та підтримка випускникам шкіл у пошуку роботи. Згодом уряд Британії створив і державну службу зайнятості, у якій поєднав інтереси працедавців та громадян, які шукають роботу. Це були перші кроки залучення органів самоврядування та освітніх інституцій до співпраці, зокрема у сфері кар'єрного розвитку та кар'єрної освіти. [44, с. 2-3]. У період, коли дослідники займалися вивченням профорієнтації, а урядовці вперше імплементували політики, у деяких країнах уже реалізовувалися прототипи профорієнтаційних програм. До прикладу, у 1908 році у Німеччині був відкритий центр, який надавав профорієнтаційні консультації для потенційних вступників у заклади освіти. У період з 1897 до 1934 року схожі центри були відкриті в Норвегії (1897), Австрії (1898- 1934), Індії (1915), Японії (1910-1915). [44, с. 3]. У наступному розділі я проаналізую детальніше процеси впровадження та змін профорієнтаційних політик в цих та інших країнах протягом останніх 10-15 років.

Науковці повернулись до вивчення теми профорієнтації уже під кінець ХХ століття. У 80-их роках ХХ століття у вивченні поняття кар'єри формується нова гілка, яка досліджує вплив взаємодії індивідів під час кар'єрного навчання. Основна теза цих досліджень полягає у тому, що навчання відбувається не лише на основі отримання власного досвіду та рефлексії над ним, але й при взаємодії з іншими та аналізу досвіду інших [55, с. 9-10]. Ця теза відображає взаємодію учнів у шкільних класах під час навчання, тож ґрунтуючись на результатах цих досліджень, можна припустити, що профорієнтація та кар'єрна освіта найкраще засвоюється у спільному навчанні учнів. Наприкінці ХХ століття британський дослідник Б. Ло розробив 4-етапну модель прийняття рішення щодо кар'єри, базуючись на когнітивних аспектах навчання індивідів. “Перший етап - відчуття (збір інформації), другий - відсіювання (переосмислення інформації, порівняння та зіставлення), третій етап - зосередження (визначення власного ставлення) та останній - розуміння (визначення конкретних цілей та виконання поставлених задач)” [4, с. 9-10]. Профорієнтація не є абсолютно новим явищем та вже протягом десятків років є об'єктом вивчення науковців та дослідників у різних сферах. Результати досліджень профорієнтації можуть бути основою для її впровадження у практичній площині.

Сучасні визначення “профорієнтації” та її складові

У 2010 році країни Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейського Союзу затвердили наступне визначення профорієнтації (career guidance): “Профорієнтація – це послуги, призначені для допомоги людям будь-якого віку та на будь-якому етапі їхнього життя обрати подальшу освіту, навчання і професію та керувати своєю кар'єрою”. [44, с. 5] Вони також зазначають, що профорієнтація дозволяє індивіду отримати не лише навички та скласти свій кар'єрний план, але й зрозуміти актуальний ринок праці і на основі цього приймати рішення щодо своєї подальшої освітньої чи професійної траєкторії. [44, с. 5] Відповідно до цього

визначення - профорієнтація це комплексний підхід, який має у собі набір складових, які дають можливість індивіду зрозуміти краще ринок праці та освітній ринок, власні навички та можливості, що у сукупності дозволяють отримати очікуваний результат. Усі елементи профорієнтації націлені на те, щоб отримати доступ до сервісів, інформації або ж досвіду, які будуть корисними для осіб, які проходять процес профорієнтації. Серед основних послуг профорієнтації: 1) кар'єрна освіта, 2) інформація щодо кар'єри, 3) індивідуальні або групові консультації, 4) оцінка навичок та психометричні тестування, 5) активності з залученням роботодавцем, 6) розвиток навичок, які необхідні для пошуку роботи та самозайнятості. [39, с. 4] Профорієнтація може відбуватися у різний спосіб: групові заняття, індивідуальні консультації, наживо або віддалено. [22]

У Резолюції про “навчання протягом життя” Рада ЄС визначає профорієнтацію як “серію активностей, які виховують у людей, будь-якого віку та у будь-який момент їхнього життя, здатність та навички ідентифікувати їхні власні можливості, компетенції та зацікавлення, а також приймати рішення, які впливають на їхню освіту, роботу та інші сфери, у яких вони можуть здобути або використати нові вміння”. [22]

Професор кар'єрної освіти Університету Дербі Т. Гулі визначає профорієнтацію як “заходи, які допомагають окремим особам і групам дізнатися більше про роботу, відпочинок та навчання, а також розглянути своє місце у світі та спланувати своє майбутнє”. [34] Також кар'єрне консультування та профорієнтацію називають “процесом, досягнення максимальної сумісності між ресурсами, вимогами, прагненнями чи інтересами особи та реальною пропозицією у сфері освіти, навчання, соціальної та професійної інтеграції” [22]. Таким чином усі визначення профорієнтації та кар'єрної освіти мають спільні аспекти, що стосуються цільової аудиторії (люди незалежно від віку, на будь-якому етапі свого життя) набору її складових (інформація щодо кар'єри, групові консультації, розвиток навичок) та очікуваних результатів (профорієнтація допоможе індивіду

зрозуміти освітній та ринок праці, а також власні навички та зацікавлення). У цій роботі я аналізуватиму усі ці спільні аспекти, проте цільова аудиторія буде вужчою, зокрема учні закладів загальної середньої освіти.

Професійний та кар'єрний розвиток - це постійний процес протягом життя: зміна посад і професій, і потреба у профорієнтації залишається актуальною до моменту поки старша людина не перестає працювати. Задача профорієнтації у сучасних реаліях не лише допомогти особі отримати працевлаштування, але й навчити самостійно планувати власну кар'єрну траєкторію та отримати для цього необхідні навички. [14, р. 3] Також кар'єра - це не одномоментне рішення, яке приймається один раз у житті. Це процес, який є постійним у житті людини у сучасних реаліях і вимагає постійного вдосконалення та прийняття рішення від індивідів. [43, р. 7] Таким чином освітня складова стала невід'ємним елементом профорієнтаційного процесу. Саме тому протягом останніх 20 років експерти тісно поєднують поняття профорієнтації та підхід “навчання протягом життя” (life-long learning).

Європейська комісія визначає “навчання протягом життя” як “будь-яка цілеспрямована навчальна діяльність, що здійснюється протягом життя з метою покращення знань, навичок і компетенцій з особистої, громадянської, соціальної та/або пов'язаної з роботою перспективи” [22, с. 30]. Одним з результатів успішного запровадження програми “навчання протягом життя” є підвищення навичок та кваліфікації, що збільшує рівень працевлаштування, а відповідно і зріст економіки. Цю тезу експерт освітніх політик Колін Павер у 2013 році підтверджує формулою “Навчання протягом життя = краще працевлаштування + вищий дохід” [22, р. 31].

Щороку зростає потреба серед урядів різних країн створення профорієнтаційних програм, базуючись на принципі “навчання протягом життя”. Таким чином держави планують надавати доступ до профорієнтаційних послуг усім категоріям населення, які цього потребують, а не лише школярам чи безробітним. [54, с. 110]

В основному принцип “навчання протягом життя” пов’язується з профорієнтацією старших людей, які вже давніше завершили навчання у школі та університету і потребують розвитку нових навиків для власного удосконалення, а відповідно і отримання працевлаштування або вищого доходу. Проте, щоб “привчити” людей до навчання протягом життя - ці принципи необхідно закладати ще у профорієнтаційні політики та програми у дошкільній та середній освіті.

У переважній більшості наведених вище визначень та описів процесу профорієнтації наголошується на тому, що профорієнтація - це комплексний набір послуг для отримання навиків приймати рішення щодо освіти та працевлаштування, а також інших необхідних вмінь людьми будь-якого віку. У цьому дослідженні комплексність профорієнтації стане одним з основних підходів та концепцій профорієнтаційної політики у закладах загальної середньої освіти. Аналітики та дослідники ОЕСР зазначають, що профорієнтація у школах “пов’язана з освітньою політикою та вбудована в неї, а також залучає вчителів та спеціалістів з кар’єри у проведенні широкого спектру освітніх та душпастирських заходів для підтримки кар’єри молодих людей та підвищення ефективності та результативності освітньої діяльності.” [35]. Даний перелік надавачів профорієнтації та заходів профорієнтації я вважаю доцільним взяти за основу у цій роботі.

Загальні принципи профорієнтації у школах

Як вище зазначалося, профорієнтація - це комплексна програма, яка надається людям будь-якого віку, а відповідно і різними інституціями в залежності від цільової аудиторії. Зокрема - початковою та середньою школою, центрами професійної підготовки, закладами вищої освіти, приватними та державними службами зайнятості або ж профорієнтаційними центрами, роботодавцями, неурядовими організаціями та органами місцевого самоврядування. [39, с. 4] У своїй роботі я зосереджусь над однією інституцією, яка надає профорієнтаційні послуги і загалом є першою

організацією, у якій мав би розпочинатися профорієнтаційний процес для молоді людини - середня школа. Дослідження показують, що ефективність профорієнтації виростає, якщо вона розпочинається ще у шкільні роки, де учні мають можливість навчитися планувати своє майбутнє, зокрема кар'єрний шлях та отримати для цього необхідні навички та вміння. [39, с. 9]

Профориєнтація в освіті, зокрема у школі має як короткотерміновий, так і довготерміновий ефект. Країни ЄС вбачають позитивний вплив профориєнтації у школі не лише на майбутнє учнів та розвиток їхнього кар'єрного шляху, але й на мотивацію вчитися безпосередньо у школі та на успішність школярів. [39, с. 10]. Більшість результатів профориєнтаційних програм у школі можна вимірювати протягом декількох років після завершення навчання, і загалом протягом усього життя, взявши до уваги принцип "навчання протягом життя". Психологи Лемені та Міхалчя пояснюють профориєнтаційну освіту як "втручання з боку освіти для розвитку навичок і вмінь, які необхідні для розвитку та управління власною кар'єрою, яка розпочинається" [14, с. 309].

Розробники політик у країнах ОЕСР наголошують, що одним із найважливіших принципів створення профориєнтаційних програм та політик є забезпечення доступу для кожного учня до цих активностей. Що у свою чергу є обов'язком і школяра - пройти профориєнтаційну програму в рамках навчального процесу. [13, с. 40]. Саме тому кожна школа має створити відповідне середовище для надання усім учням профориєнтаційної програми. [38, с. 10] Директори шкіл, вчителі та учні є лише однією з груп залучених акторів до процесу створення та реалізації профориєнтаційних політик, які мають свої зацікавлення та зобов'язання. Детальніше усіх акторів я розгляну у наступному підрозділі.

Оскільки кожна країна має власні соціо-економічні виклики, демографічні особливості та культурні відмінності у інституційному устрої, то ймовірно, що і профориєнтаційні політики відрізняються. Цю гіпотезу я маю

на меті перевірити у наступному підрозділі, розглянувши підходи до впровадження профорієнтаційних політик у інших країнах.

1.2. Загальні принципи та концепції профорієнтаційних програм в публічній політиці

Визначення поняття “публічна політика”

Вперше термін “публічна політика” був використаний Г. Ласвеллом у 1951 році. [51, с. 1307] Він разом з філософом А. Капланом запропонували визначення політики як “прогнозована програма цілей, цінностей та практик” [47, р. 12]. У 1971 році Ейстоун сказав, що публічна політика - це “відносини урядового підрозділу з його оточенням”, а у 1987 році американський політолог Т. Дай - “це все те, що вирішує робити або не робити уряд” [50, с.3]. Ширше визначення у 2006 році надав американський професор К. Вілсон - “публічна політика - дії, цілі та заяви урядів щодо окремих питань, кроки, які вони вживають (або не вживають) для їх реалізації, і пояснення, які вони дають щодо того, що відбувається (або не відбувається)” [50, с.3]. Проте усі ці дефініції публічної політики є досить загальними і не дають зрозуміти повної її суті. Наприклад, більш точним визначенням публічної політики вважають пояснення американського науковця Дж. Андерсона, що публічна політика - «цілеспрямований курс дій чи бездіяльності, які вживаються суб’єктом чи групою акторів у вирішенні проблеми чи питання, що викликає занепокоєння». [50, с.3]. Ч. Кохран та Е. Мелоун у своєму визначенні публічної політики додали важливі уточнення - “це постійний процес законів, регуляторних заходів, курсів дій уряду та пріоритетів фінансування, а також забезпечення виконання цих рішень” [35].

На основі вищеописаних визначень публічної політики у цій роботі я використовуватиму пояснення публічної політики як “цілеспрямованого курсу дій, які вживаються групою акторів у вирішенні певної проблеми у

конкретній сфері, враховуючи історичний, політичний та інституційний контекст, а також конкретні потреби сфери”.

Концепції побудови та імплементації профорієнтаційних публічних політик

Побудова та імплементація профорієнтаційної політики не є відмінною від створення політик у інших сферах. Тому підходи та концепції до реалізації профорієнтаційної політики розглядатимуться в контексті загальних теорій. Найпоширеніші підходи до реалізації та впровадження політик: 1) “зверху-вниз” (top-down), 2) “знизу-вверх” (bottom-up) та 3) комбінований. Кожен з них має свої переваги та недоліки, а також вибір підходу до імплементації політики залежить від обставин та сфери, у якій політика впроваджується. Політика, яка впроваджується “зверху-вниз” концентрується навколо основних акторів, які зосереджені на верхніх рівнях управління процесом. Ці актори затверджують загальні принципи, правила нової політики та приймають основні рішення, які опісля стають обов’язковими до виконання на нижчих рівнях. Відповідно до досліджень науковців П. Сабатьє та Д. Мазманяна для успішної реалізації політики “зверху-вниз” є обов’язковими декілька умов: 1) чітко поставлені цілі, 2) причинно-наслідкові теорії, 3) правові структури впровадження процесу, 4) відданні посадові особи та 5) групи підтримки інтересів” [21, с. 18].

У межах підходу “зверху-вниз” застосовують наступні кроки для імплементації політики: 1) постановка цілей, 2) початок імплементації та вивчення, 3) вдосконалення політики та впровадження інновацій за необхідності, 4) продовження впровадження та вивчення політики, 5) продовження вивчення політики та прагнення до результатів. [48 с. 22]

Рис. 1.1. “Як думати про імплементацію” [взято з: Education Policy Implementation: a Literature Review and Proposed Framework, с. 22]

Недоліком, до якого найчастіше апелюють при аналізі принципу “зверху-вниз”, є відсутність можливості залучати усі зацікавлені сторони до розробки та прийняття політики. Це не лише може не врахувати інтереси інших стейкхолдерів, що призведе до неефективності політики, але й може бути “не сприйнято” тими стейкхолдерами, які згодом мають бути основними виконавцями імплементації політики. Відмова виконувати нові правила призведе до провалу в імплементації політики, а не лише до зниження її ефективності. Американська дослідниця Т. Гейкіла та шотландський науковець П. Карні наголошують на важливості долучення різних гравців до створення політик: політиків, державних службовців та тих, хто безпосередньо долучений до тої сфери в якій формується політика. У випадку створення профорієнтаційної публічної політики мають бути залучені директори шкіл, учні, освітяни, батьки, працедавці та інші. [35]. Детальний аналіз усіх стейкхолдерів профорієнтаційної політики у середній школі я проведу у наступному розділі.

Політики за принципом “знизу-вверх” “визначають мережу акторів, які залучені до надання послуг в одній або кількох локальних областях, і просить

їх розробити їхні цілі, стратегії, діяльність і контакти” [21, с. 18]. Відповідно до цього процесу імплементацію пояснюють як “процес взаємодії та переговорів, що відбуваються з часом, між тими, хто прагне здійснити політику, і тими, від кого залежать дії” [48, с. 23]. Таким чином визначення проблеми, яку потрібно вирішити або врегулювати, є завданням зацікавлених сторін, які знаходяться на нижчих рівнях. Саме вони створюють підґрунтя та рамку для подальшої імплементації політики, оскільки мають можливість краще розуміти та ідентифікувати проблему. Підхід “знизу-вверх” був розроблений дослідниками К. Ганфом, Б. Хьєрном та Д. Портером, які зазначають, що стейкхолдери на нижчих рівнях, обмінюючись своїми ресурсами, контактами та способами вирішення тої чи іншої проблеми, забезпечують механізм переходу процесу формування політики до стейкхолдерів на вищих рівнях, які і приймають рішення щодо впровадження політики в певному вигляді. [21, с. 18] Підхід “знизу-вверх” часто застосовується у обставинах з низьким рівнем конфлікту, проте в умовах невизначеності та неможливістю дійти спільного рішення щодо конкретної ситуації (напр. освітня сфера). Чіткою перевагою цього підходу є те, що актуальність та рамка є добре зрозумілою для стейкхолдерів нижчого рівня та тих, які імплементуватимуть політику “на місцях”. Аналітик ОЕСР Л. Церна також зазначає, що саме підхід формування політик “знизу-вверх” дозволяє бути процесу імплементації політик більш гнучким та адаптовуватися до потреб громад. Ризиком цього принципу є перевищення повноважень “на місцях” та збільшення їхньої автономії. [21, с. 18]

Відповідно до теорії Дженкінса-Сміта та Сабатьєра створення політик “це не простий нейтральний і раціональний процес”. [35] Науковці стверджують, що політики розробляються тими людьми, які хочуть свої бачення та переконання втілити в дії. У свою чергу уряди надають можливості для таких реалізацій, оскільки зацікавлені у створенні нових можливостей для громадян. Таким чином політика формується у коаліції та на перетині різного досвіду та бачень. Схожу тезу висловлюють і дослідники Баумгартнер і

Джонс. Вони зазначають, що політики формуються в широких дискурсах та як відповідь на політичні події та проблеми. Таким чином політика формується не з “чистого аркуша”, а вже на певних конструктах. [35]

Останніми роками дослідники розпочали шукати новий підхід створення та імплементації публічних політик. Таким чином був розроблений “комбінований” підхід, який базований на перевагах підходів “знизу-вверх” та “зверху-вниз”. Зазвичай у цьому підході намагаються поєднати і чіткість та структурованість, які є у концепції “зверху-вниз” та можливість залучати усі зацікавлені сторони, що є перевагою “знизу-вверх”. [21, с. 18-19]

Загалом не існує єдиного ефективного підходу імплементації публічної політики. Незалежно від обраного підходу до реалізації політики (“bottom-up” / “top-down” / “combined”) на її успіх та подальшу ефективність впливає ще низка факторів. Першочергово, як зазначає Л. Церна, аналітик ОЕСР (OECD), імплементація політики залежить від економічного, соціального та політичного становища суспільства, а також сфери у якій формується політика. До прикладу, успішній публічній політиці в освіті допомогла наявність у школах таких факторів як: узгодженість, стабільність, підтримка однолітків, навчання та зобов’язання. [21, с. 17]

Американський професор Т. Голей стверджує, що до створення та імплементації профорієнтаційних публічних політик потрібно підходити з усвідомленням трьох концепцій. Перш за все - це розуміння для кого і з ким створюється політика. За його словами “спершу ми усвідомлюємо, що профорієнтаційна політика це те, що робиться людьми, з іншими людьми та для людей” [35]. Відповідно для цього необхідно чітко ідентифікувати усіх гравців - стейкхолдерів, та визначити їхні зацікавлення та ролі у формуванні цієї політики. Оскільки профорієнтаційна політика формується на стику декількох сфер, оскільки вона забезпечує перехід від навчального середовища до ринку праці. Таким чином при розробці профорієнтаційної політики мають бути залучені актори не лише з освітнього сектору, але й з економічного та з ринку праці. [35]. Другий принцип - зрозуміти дискурс та обставини, у яких

формуватиметься політика. А також необхідно бути готовими до дискусій, оскільки суперечки в процесі побудови політики та відсутність консенсусу не призведуть до ефективної реалізації політики. Останнє важливе правило, на якому наголошує Т. Голей - проаналізувати та зрозуміти середовище, у якому відбувається формування профорієнтаційної політики. Таким чином науковець формує трирівневу рамку для розробки та імплементації політики: 1) рівень формування політики, 2) середній рівень та 3) “вуличний” рівень. (Рис. 1.2.) [35]

На першому рівні “формування політики” основними гравцями виступають політичні діячі та державні службовці, а їхніми основними задачами є здизайнувати публічну політику, пов’язати її з іншими законами та політиками та поширити її своїми каналами. До групи політичних акторів канадський науковець М. Говлет, окрім міністрів, політиків, ще і тих, хто відповідає за впровадження та реалізацію політики. У освітній сфері - це можуть бути освітні інспектори, які перевірятимуть ефективність імплементації. [35]. Проте на цьому етапі існує ризик розробити концепції та правила, які будуть “відірвані” від реальності, оскільки держслужбовці найвищого рівня можуть не в повній мірі відчувати справжню потребу та механізми впровадження “на місцях”.

Наступний середній рівень - це органи місцевого самоврядування та експерти (інтелектуали), які є сполучною ланкою між урядом та тими, хто впроваджуватиме політики, “практиками”. Їхня роль полягає також у поширенні політики на своєму рівні, її інтерпретації та комунікації. На цьому рівні є можливість редизайнувати політику відповідно до локального контексту та потреб. У процесі впровадження політики на середньому рівні знаходиться й елемент підзвітності.

Найнижчий рівень - “вуличний”, який складається з директорів шкіл, вчителів, учнів, кар’єрних тренерів. До цього рівня я б додала ще батьків та потенційних працедавців, оскільки вони також зацікавлені у ефективній профорієнтації та мають свої інтереси, які я розгляну у наступному розділі.

Загалом актори на цьому рівні імплементують політику “на місцях”, проте вони також мають можливість вносити зміни та коригувати політику, що є перевагою цього підходу. Т. Голей зазначає, що для ефективної та швидкої реалізації політики вагомим елементом є фінансування, яке має розподілятися на вищих рівнях, щоб не спричинити надмірної автономії місцевих бюрократів. “Нове фінансування є прямим інструментом для зміни середовища на “вуличному” рівні та створення його більш сприятливим для профорієнтації” [35].

Поміж трьома рівнями є “перехідні” рівні, які також виконують свою роль: між політичними діячами та місцевим самоврядуванням - громадянське суспільство та медіа, а між місцевим самоврядуванням та “вуличним” рівнем - етап радників. Громадянське суспільство відповідно до теорії М. Говлета складається з тих акторів, які залучені до створення та обговорення політики: медіа, аналітичні центри, лобістські органи, профспілки, експерти у кар’єрній освіті та профорієнтації. Ця модель дозволяє застосовувати як підхід розробки та впровадження політики “зверху-вниз”, так і “знизу-вверх”. [35]

Рис. 1.2. “Рамка створення профорієнтаційної публічної політики” [взято з: Theorising career guidance policymaking: watching the sausage get made]

Відповідно до теорії А. Грамші громадянське та політичне суспільство достатньо тісно пов'язані між собою при створенні політик: одні й ті ж актори можуть бути представниками, як політичної, так і громадянської частини суспільства. У випадку створення профорієнтаційної освітньої політики - директори шкіл є частиною політичної спільноти, оскільки відповідальні за реалізацію політики "на місцях". Проте також належать і до громадянського суспільства та мають можливість обговорювати та вносити свої пропозиції до політики. [35]

Аналітикиня ОЕСР Р. Вінет пояснює, що для реалізації освітньої політики необхідно враховувати 4 параметри: 1) дизайн політики, 2) наявність стейкхолдерів та їх залучення і роль, 3) інституційний, політичний та соціальний контекст та 4) комплексну стратегію реалізації та впровадження політики. [48, с. 28] Аналітики ОЕСР визначають, що останній параметр - комплексна стратегія імплементація займає центральну роль у створенні освітньої політики. На неї впливають наявність ресурсів, таймінг, наявні інструменти, необхідна база даних та інші. Усі наступні принципи - це змінні, які впливають на саме на реалізацію політики. У межах трьох попередньо описаних параметрів, виділяють ще низку детермінантів, які необхідно брати до уваги у процесі імплементації. Це зокрема, чи дизайн політики пропонує логічне вирішення проблеми. У випадку залучення стейкхолдерів - наскільки ці актори є впізнаваними та який внесок зможуть внести до розробки та реалізації політики. При аналізі інституційних та політичних контекстів варто брати до уваги наскільки урядовці, управлінці в освітній сфері та інші політичні актори зацікавлені в імплементації політики.

Частково вище описані принципи та змінні перетинаються із тими, які пропонує американський професор Майкл Фулман. Відповідно до його теорії є 9 основних детермінантів, які впливають на реалізацію профорієнтаційної політики. Їх науковець поділяє на три частини: 1) характеристики змін: потреба, ясність, комплексність та якість, 2) місцеві фактори: округ, спільнота,

директор, вчителі та 3) зовнішні змінні: уряд та інші агенції (Рис. 1.3.) [21, с. 22]

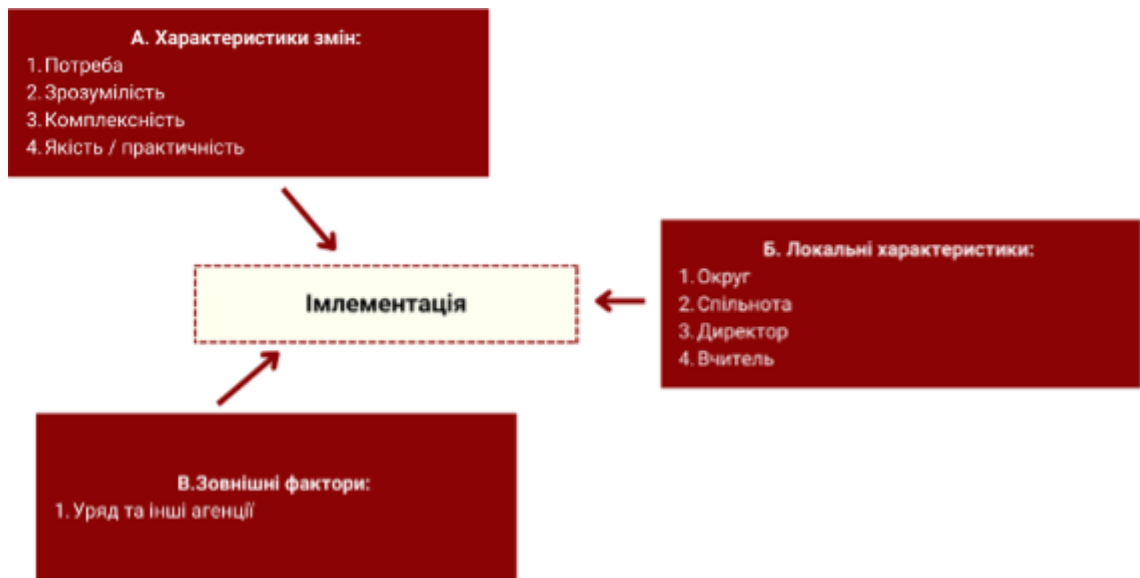

Рис. 1.3. “Фактори, які впливають на імplementацію” [взято з: The Nature of Policy Change and Implementation: A Review of Different Theoretical Approaches, с. 22]

Свій перелік принципів при впровадженні профорієнтаційної політики запропонували П. Сабатьє та Д. Мазманян:

1. “Програма базується на обґрунтованій теорії, що стосується змін у поведінці цільової групи.
2. Політичні рішення повинні містити однозначні політичні директиви та структурувати процес впровадження таким чином, щоб підвищити шанси на ефективну роботу цільових груп.
3. Керівники та агенції-виконавці потребують значних управлінських та політичних навичок та відданості цілям.
4. Програма також повинна підтримуватися організованими групами виборців та кількома ключовими законодавцями протягом усього процесу.
5. Пріоритет цілей з часом не підривається суперечливою державною політикою або змінами соціально-економічних умов.” [21, с. 22-23]

Актори процесу створення та імплементації профорієнтаційних політик

Стейкхолдерів профорієнтаційних політик аналітики ОЕСР поділяють на дві категорії: формальні та неформальні. До першої категорії відносять профспілки, агенції та інші інституції. Натомість неформальні стейкхолдери - це батьки, учні, вчителі та інші групи осіб. Також аналітики ОЕСР розглядають типологію акторів профорієнтаційної політики відповідно до поділу Грамші на категорії: 1) держава / політичне суспільство, яке відіграє основну роль у формуванні та розробці політики, а також відповідає за її реалізацію та 2) громадянське суспільство, яке бере участь у розробці та обговоренні політики. [48, с. 30]

Як було згадано у попередньому підрозділі, профорієнтаційна політика реалізовується на стику декількох сфер відповідно до своїх цілей: освіта, ринок праці та соціальна рівність. Таким чином до створення профорієнтаційної політики залучаються зацікавлені сторони з вищезазначених сфер. [35]

Більш широке коло залучених акторів до процесу розробки та імплементації політики описує ОЕСР (рис. 1.4.). У центрі кола виділена шкільна спільнота, яка складається з директорів шкіл, вчителів та учнів. Наступна категорія стейкхолдерів - влада: уряд, міністерство, урядові агенції. Громадськість поділена на менші категорії, зокрема - 1) медіа, 2) неурядові організації та ринкові союзи, 3) кар'єрні тренери, радники, освітні провайдери, 4) бізнес, батьки та інші зацікавлені спільноти, 5) наглядові ради шкіл, місцеві авторитетні люди, а також 6) дослідники, науковці та міжнародні організації.

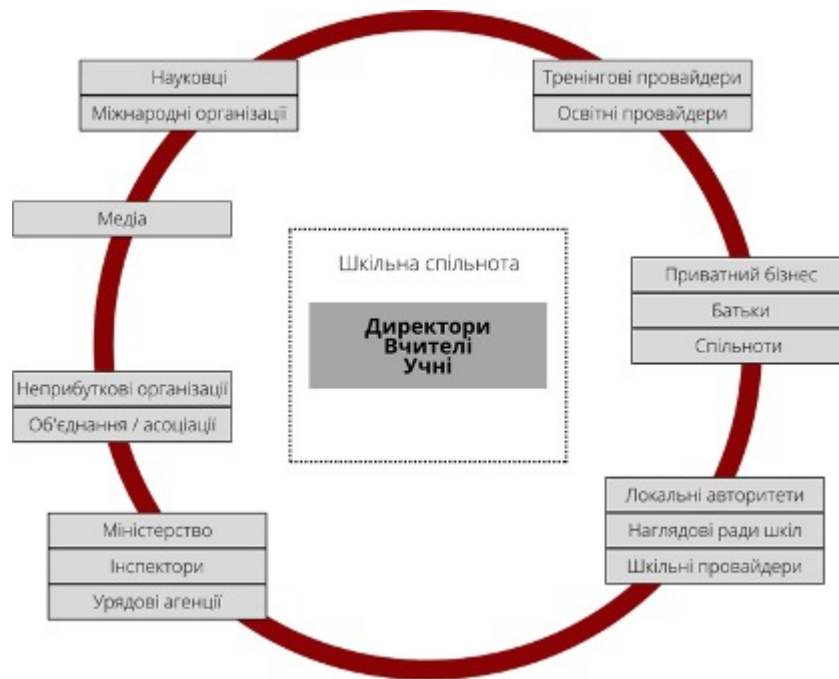

Рис. 1.4. “Потенційні стейкхолдери в освіті” [взято з: Education Policy Implementation: a Literature Review and Proposed Framework, с. 31]

До створення профорієнтаційних політик залучають і дослідників, науковців та інтелектуальні центри. За словами Грамші такі актори мають велику перевагу у теоретичних моделях, а також часто є “містком” між владою та тими, хто реалізовуватиме політику “на місцях”, оскільки мають відповідну репутацію та зв’язок з двома групами. [35]

Кожен з цих акторів має свої зацікавлення та інтереси у створенні тої чи іншої профорієнтаційної політики. Для ефективного їх залучення у процес створення та імплементації таких політик необхідно провести аналіз ролей, які кожен з акторів відіграють, а також детально проаналізувати їхні інтереси. У наступному розділі я проведу аналіз стейкхолдерів та розроблю їхматрицю.

Цілі публічних профорієнтаційних політик

Країни ОЕСР виділяють декілька основних цілей публічних політик, зокрема такі цілі також стосуються і політик щодо профорієнтації (career

guidance): 1) цілі щодо навчання (learning goals), 2) цілі щодо ринку праці (labour market goals) та 3) цілі щодо соціальної рівності (social equity goals). [13, с. 20]

Якщо йде мова про ціль профорієнтації - навчання, у такому випадку профорієнтація розглядається як один з елементів принципу “навчання протягом життя” (life-long learning). Це довготривала ціль, яка не дає одразу швидкого ефекту. У такому випадку політики розглядають профорієнтацію як вклад у розвиток особистості та людського ресурсу. Частина країн (Фінляндія, Нідерланди, Норвегія) розглядають профорієнтацію як нагоду для покращення освітніх програм та загалом освітніх систем. Особливо це нагода для створення індивідуального підходу до формування навчальної траєкторії кожного учня / студента особисто. Також профорієнтацію у цьому ключі розглядають як можливість для інтернаціоналізації навчання та надання під час нього усієї необхідної інформації щодо навчання закордоном. [13, с. 21]

Перевагами профорієнтації з точки зору навчальних цілей може бути рівний доступ до навчальних можливостей завдяки вступу школярів на конкретні навчальні програми відповідно до їхніх потреб. Також налагоджена комунікація між випускниками шкіл та закладів вищої освіти сприяє більш точному вибору та вступному процесу. Профорієнтаційна політика також може впливати на зниження drop off rate. Завдяки постійній профорієнтаційній роботі, а відповідно і комунікації між здобувачами освіти (студентами / школярами) та її надавачами (працівниками шкіл та університетів), заклади освіти мають можливість покращувати свої освітні пропозиції відповідно до запиту школярів та студентів.

Цілі профорієнтаційної політики також пов'язані з ринком праці. Зокрема однією з задач є підвищення ефективності функціонування ринку праці за рахунок використання отриманих професійних знань у конкретній сфері. Також профорієнтаційні політики можуть впливати на процес адаптації до змін, які відбуваються на ринку праці. [13, с. 21]

Завдяки профорієнтаційним політикам може бути також забезпечений доступ до соціальних благ. Зокрема маргіналізовані групи населення отримують можливість доступу до інших благ, які раніше могли бути для них недоступні. На думку, канадських чиновників профорієнтаційна політика може “вирішити зростаючу поляризацію на ринку праці”. [13, с. 21]

Ефект від профорієнтаційних політик вимірюється на трьох рівнях: 1) індивідуальному, 2) організаційному та 3) суспільному (соціальному).

1) На індивідуальному рівні ефект розглядається як можливість кожного індивіда самостійно обирати власну навчальну та кар’єрну траєкторію, приймати самостійні рішення та максимально розвивати власний потенціал.

2) На організаційному рівні переваги отримують навчальні інституції, які мають можливість краще формувати власні освітні програми під конкретні запити здобувачів освіти. Не меншу перевагу отримують й інші організації як працедавці, оскільки профорієнтаційна політика дає можливість знайти цільових працівників з відповідними навиками.

3) На суспільному (соціальному) рівні основна перевага профорієнтаційних політик - це ефективний розподіл людських ресурсів. Що дозволяє зменшити рівень “drop off rate” під час навчання та підвищити мотивацію серед студентів та працівників і відповідно зменшити плінність кадрів. Важливою перевагою є можливість знизити невідповідність між попитом та пропозицією на ринку праці. Профорієнтаційні політики це можливість для демократичних країн забезпечити громадянам право вільного вибору щодо формування їхньої життєвої траєкторії. [13, с. 33]

Ефект від профорієнтаційних політик розвивається на трьох стадіях:

1) негайні швидкі зміни у ставленні до освіти та знань, 2) на проміжному етапі виникає зміна поведінки індивідів у виборі освіти та пошуку роботи, а на 3) довготерміновій стадії проявляються такі наслідки, як успіх та задоволення. [13, с. 33]

1.3. Теоретична модель дослідження

У цій роботі я зосереджуся на профорієнтаційних політиках, які розробляються та імплементуються для учнів середніх шкіл на прикладі Львівської ОТГ. Незважаючи на фокус лише на одному з напрямків, у яких функціонує профорієнтаційна політика, усі три аспекти: освітній, соціальний та економічний тісно пов'язані між собою. Таким чином, успіх одного аспекту може породжувати і успіх наступного. До прикладу, правильна освітня складова у профорієнтаційному процесі дозволяє краще розвинути професійний потенціал кожного, а відтак і мати вплив на економічний розвиток та соціальну рівність. Саме тому у своїй роботі я фокусуєся на освітніх цілях профорієнтаційних політик, проте звертаючись і до інших цілей політики.

Базуючись на вищеописаних теоріях та підходах до вивчення профорієнтації, за основу у цьому дослідженні я беру визначення ОЕСР та Ради ЄС, доповнюючи його певними елементами із дефініцій інших науковців та власними спостереженнями. Відповідно можна сформулювати наступне визначення: Профорієнтація – комплексний підхід, який складається з низки послуг та активностей, призначених для людей, будь- якого віку та на будь-якому етапі їхнього життя, допомогти їм отримати навички ідентифікувати їхні власні можливості, компетенції та зацікавлення, а також допомогти обрати подальшу освіту, навчання і професію та керувати своєю кар'єрою.

Як згадувалось вище, країни ОЕСР виділяють основні послуги профорієнтації: 1) кар'єрна освіта, 2) інформація щодо кар'єри, 3) індивідуальні або групові консультації, 4) оцінка навичок та психометричні тестування, 5) активності з залученням роботодавцем, 6) розвиток навичок, які необхідні для пошуку роботи та самозайнятості. [39, с. 4] У своїй роботі я фокусуватимуся на усіх цих активностях та перевірятиму їхню доцільність як складових профорієнтаційних програм та політик. Проте розгляд останнього

пункту про навички, які необхідні для пошуку роботи я зосереджу на вміннях, які потрібні для визначення щодо подальшого навчання та вибору спеціальності.

У межах цієї роботи я визначатиму профорієнтаційну публічну політику як “цілеспрямований курс дій, які вживаються групою акторів у вирішенні проблеми профорієнтації школярів закладів загальної середньої освіти Львівської ОТГ відповідно до актуальних проблем та контексту з метою досягнення освітніх цілей”.

Я припускаю, що для створення та ефективної реалізації профорієнтаційної публічної має бути розроблений комбінований принцип створення політик: поєднання принципів “зверху-вниз” та “знизу-вверх”. Таким чином основні ідеї та засади політики можуть розроблятися “на місцях” тими, хто вбачає справжню потребу та розуміє проблему, в той же ж час, як урядовці та політики працюватимуть над загальною рамкою політики та зв’язуватимуть її з іншими законами та політиками.

Моя теоретична модель також включає великий акцент на акторах (стейкхолдерах) профорієнтаційної політики: як в процесі її створення, так і в процесі реалізації. Відповідно до теорій, які описані у попередніх підрозділах, є дві основні групи стейкхолдерів: 1) політики та державні службовці та 2) громадськість. Оскільки я акцентуюсь лише на одній складовій профорієнтаційної політики - середній школі, у своїй теоретичній моделі я виділю третю категорії стейкхолдерів - учні, вчителі та директори закладів загальної середньої освіти. Таким чином у цій роботі я в основному працюватиму з 1) групою політиків та держслужбовців з акцентом на локальних акторів, 2) учнями, вчителями та директорами шкіл та 3) громадськістю, фокусуючись в основному на заклади фахової передвищої освіти та заклади вищої освіти як наступний крок у розвитку кар’єри.

Одним з принципів у створенні профорієнтаційної політики є вивчення актуального контексту, у якому вона реалізовуватиметься. У межах цієї роботи я проаналізую також контекст, у якому ми перебуваємо на даний

момент та сфокусуємося на профорієнтаційній програмі у школах як одному з елементів підготовки необхідних спеціалістів до післявоєнного періоду та відбудови країни.

1.4. Методологія дослідження

Базуючись на темі дослідження та вищеописаних теоріях створення профорієнтаційної політики метою цього дослідження є вивчення актуальної реалізації профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи в рамках освітньої реформи «Нова українська школа» та за необхідності створення нової політики / рекомендацій для закладів загальної середньої освіти Львівської ОТГ.

Об'єктом мого дослідження є профорієнтаційна політика серед учнів середньої школи, яка досліджується на предмет доцільності її реалізації.

Для досягнення мети цієї роботи необхідно виконати певні дослідницькі завдання:

1) Виконати теоретичну інтерпретацію основних понять, які використовуватимуться в межах роботи (“профорієнтація”, “профорієнтаційна політика”, “стейкхолдери профорієнтаційної політики”).

2) Розробити методологічну модель вивчення наявної профорієнтаційної програми та визначення її переваг і недоліків

3) Провести порівняльний аналіз моделей та підходів до реалізації профорієнтаційних програм іншими країнами та української моделі, яка розроблена в межах освітньої реформи “Нова українська школа”.

4) Провести експертні глибинні інтерв'ю для визначення переваг та недоліків актуальної української профорієнтаційної політики, а також ризиків у її реалізації.

5) З'ясувати доцільність продовження реалізації актуальної профорієнтаційної програми з внесенням певних змін / доцільність створення нової моделі профорієнтаційної політики в Україні.

6) Розробити рекомендації до зміни актуальної профорієнтаційної політики для учнів середньої школи / розробити нову модель профорієнтаційної політики для реалізації в Україні

Відповідно до поставленої мети та теоретичної моделі цього дослідження у межах наступного аналітичного розділу я перевірю та спростую або підтверджу ряд наступних гіпотез:

1) Актуальна профорієнтаційна програма учнів середньої школи, яка розроблена в межах освітньої реформи “Нова українська школа” має недоліки та потребує доповнення для створення більш комплексного підходу до профорієнтації учнів.

2) При розробці актуальної профорієнтаційної програми для учнів середньої школи в рамках освітньої реформи “Нова українська школа” не були враховані інтереси усіх стейкхолдерів процесу, що відповідно породжує зміни при реалізації політики “на місцях”.

3) Актуальна профорієнтаційна програма учнів середньої школи в рамках освітньої реформи “Нова українська школа” не відповідає потребам ринку та запитам кожного регіону.

4) Загальнонаціональна профорієнтаційна політика має бути загальною рамкою з певними напрямними з можливістю створення комплексу конкретних активностей та постановкою цілей відповідно до запиту та потреб регіону.

5) Профорієнтаційна політика учнів середньої школи в Україні або зміни до існуючої програми мають розроблятися за принципом комбінації підходів “зверху-вниз” та “знизу-вверх”.

6) Профорієнтаційна політика учнів середньої школи в Україні має відповідати стандартам профорієнтаційних політик Європейського Союзу у зв'язку з активним процесом входу України до ЄС.

7) Зміст профорієнтаційної політики учнів ЗЗСО в Україні, а також підходи до її реалізації мають бути змінені відповідно до сучасного контексту та адаптовані до воєнного та післявоєнного періоду.

Для перевірки цих гіпотез я використовуватиму декілька методів збору та аналізу інформації.

1) Порівняльний аналіз. У цьому дослідженні я порівняю моделі профорієнтаційних програм та підходи до їх створення та реалізації у інших країнах з актуальною моделлю, яка запроваджена в межах освітньої реформи “Нова українська школа”. Це дозволить мені виявити спільні сторони та відмінності в українській політиці та іноземних політиках. При цьому аналізі я враховуватиму і контекст країн, які аналізуватимуться, щоб бути наближеним до українського контексту та реалій настільки, наскільки це буде можливо. Також у ході аналізу я зацентрую на профорієнтаційній моделі Європейського Союзу і порівняю її з українською програмою.

2) Аналіз стейкхолдерів. У межах цього аналізу я вивчу інтереси та ролі основних стейкхолдерів, які залучені до розробки та реалізації профорієнтаційної програми для учнів середньої школи. Я сфокусуся на трьох групах акторів: 1) держслужбовці органів місцевого самоврядування, 2) освітня спільнота: директори шкіл, вчителі та учні, а також 3) громадськість: батьки та представники закладів фахової передвищої освіти, закладів вищої освіти та роботодавці. Це дозволить виявити справжні зацікавлення кожного стейкхолдера, а згодом і залучити до тих процесів у розробці змін до актуальної політики / нової політики, які будуть важливими конкретно для тих чи інших груп осіб.

3) Експертні глибинні інтерв'ю. На основі проведених порівняльного аналізу та аналізу стейкхолдерів я проведитиму глибинні

інтерв'ю з експертами в освітній сфері, зокрема у напрямку профорієнтації учнів середньої школи. Вибірка експертів складатиметься з 1) осіб, які були залучені до розробки наявної профорієнтаційної програми учнів середньої школи в межах освітньої реформи НУШ, 2) критиків актуальної профорієнтаційної програми, 3) представників органів місцевого самоврядування. Ці інтерв'ю дадуть можливість отримати детальнішу інформацію та експертну думку щодо переваг та недоліків актуальної профорієнтаційної програми, провалідувати результати попередніх аналізів та зрозуміти бачення профорієнтаційної політики експертів у воєнний та післявоєнний час.

Таким чином синтез кабінетного дослідження та експертних глибинних інтерв'ю дозволить в повній мірі дослідити актуальну профорієнтаційну програму для учнів середньої школи, виявити її переваги та недоліки, а також прийняти рішення щодо подальшої роботи: внесення певних змін до наявної моделі або ж створення нової профорієнтаційної моделі політики для учнів середньої школи.

Висновки Розділу 1

У цьому розділі я розглянула теоретичні визначення профорієнтації та її складові елементи, зокрема для учнів закладів загальної середньої освіти. У межах цього дослідження за основу взяте наступне визначення профорієнтації: “Профорієнтація – комплексний підхід, який складається з низки послуг та активностей, призначених для людей, будь-якого віку та на будь-якому етапі їхнього життя, допомогти їм отримати навички ідентифікувати їхні власні можливості, компетенції та зацікавлення, а також допомогти обрати подальшу освіту, навчання і професію та керувати своєю кар’єрою”.

Також було розглянуто теоретичні підходи до створення та імплементації профорієнтаційних політик, частина з яких стала основою теоретичної моделі цієї роботи. У цій роботі я фокусуватимуся та аналізуватиму складові елементи профорієнтаційної програми, стейкхолдерів, які мають бути залучені до процесу створення та реалізації політики та підходи до її реалізації. Відповідно до теоретичних підходів у цій роботі при аналізі профорієнтаційних політик та розробки нової / рекомендацій до наявної базовим та обов'язковим елементом буде враховано політичний, історичний, суспільний контекст, у якому реалізовується профорієнтаційна політика. Підсумок теоретичної моделі цього дослідження можна переглянути у концептуальній схемі (Рисунок №1.5.).

Рис. 1.5. "Теоретична модель дослідження" (авторська розробка)

У наступному розділі я проведу порівняльний аналіз міжнародного досвіду реалізації профорієнтаційної політики та української моделі, аналіз стейкхолдерів та експертні інтерв'ю відповідно до розробленої методології дослідження у цьому розділі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

2.1. Порівняльний аналіз міжнародних моделей створення та реалізації профорієнтаційних політик

У цьому підрозділі я проведу порівняльний аналіз міжнародних моделей створення та реалізації профорієнтаційних політик. Для аналізу було обрано 6 країн: Польща, Литва, Латвія, Естонія, Німеччина та Великобританія. А також — загальна модель профорієнтаційної політики Європейського Союзу.

Оскільки відповідно до теоретичної моделі цього дослідження кожна профорієнтаційна політика має створюватися та реалізовуватися з огляду на контекст, у якому перебуває країна чи регіон, для порівняльного аналізу був обраний блок країн, які мають наближений до українського історичний, політичний та інституційний контекст. Саме тому я порівняю профорієнтаційні моделі країн Балтії та Польщі як пострадянських (Литва, Латвія, Естонія) та постсоціалістичної країни (Польща).

Німеччина та Велика Британія — одні з перших держав, які розпочали впроваджувати профорієнтаційну політику для своїх громадян. Тому у порівняльному аналізі цих країн до уваги братимуться їхні досягнення у реалізації політик та зміни, які були внесені до них.

Важливим контекстом, у ході порівняльного аналізу є потенційне членство України у Європейському Союзі. Саме тому важливо розглянути загальну модель і норми створення та реалізації профорієнтаційної політики ЄС, а відповідно порівняти українські стандарти та стандарти ЄС.

Для проведення порівняльного аналізу було обрано ряд критеріїв по яких здійснюватиметься аналіз. У теоретичній моделі дослідження я акцентувала увагу на основних складових профорієнтаційної політики: 1) основні цілі політики, 2) стейкхолдери, 3) основні профорієнтаційні послуги. Ці елементи і стануть одними із критеріїв для аналізу. Також я розглядатиму 4) джерело фінансування профорієнтаційної політики кожної країни, 5) основних акторів, які відповідальні за реалізацію політики на рівні державних інституцій, 6) основних акторів, які відповідальні за забезпечення профорієнтації безпосередньо у закладах загальної середньої освіти та 7) методи оцінки ефективності політики.

Критерій: основні цілі політики

Відповідно до теоретичних моделей профорієнтаційних політик виділяють три основні їхні цілі: 1) ті, що стосуються ринку праці, 2) цілі забезпечення соціальної рівності та 3) освітні цілі. Кожна з країн, досвід якої у створенні та реалізації профорієнтаційних політик я аналізую, притримується трьох описаних цілей. Проте оскільки у цій роботі я фокусуєся на політиці профорієнтації серед учнів середньої школи — я також порівнюватиму ті цілі, які стосуються саме освітньої складової профорієнтаційних політик.

Усі країни, які описуються та аналізуються у цьому розділі, в загальному працюють заради досягнення схожих цілей профорієнтаційних політик. Усі вони спрямовані на допомогу чи підтримку учнів щодо прийняття рішення про подальшу освітню та кар'єрну траєкторію учня. Також країни акцентують свою діяльність на принципі “навчання протягом життя” та мають за ціль виховати ці навички ще зі шкільної освіти.

Основна ціль профорієнтаційної шкільної політики у Польщі - “підтримка учнів у прийнятті незалежного та відповідального рішення щодо подальшого їхнього навчання та професійного шляху, яке базується

на знаннях учнів про освітню систему, ринок праці та їхні власні можливості” [Poland: new regulation on vocational guidance]. Поза тим основні цілі профорієнтаційних політик не можуть бути реалізовані в повній мірі без реалізації інших цілей щодо ринку праці та соціальної рівності. Таким чином одним із пріоритетів у реалізації профорієнтаційної політики у польській освітній системі є “створення освітньої системи, яка б змогла більше реагувати на потреби ринку праці” [46, с. 4].

Профорієнтаційна програма у Латвії своєю ціллю в межах початкової і середньої школи вбачає “підготовку учнів до прийняття усвідомленого рішення щодо кар’єри”. [31]

Литовські урядовці у межах освітньої реформи задекларували ціль профорієнтаційної програми для учнів - “допомогти учню через такі інструменти як інформація щодо кар’єри, кар’єрне консультування та кар’єрна освіта, належним чином обрати подальшу освіту та місце праці, надати навички кар’єрного планування та менеджменту, які сприятимуть у розвитку кар’єри” [40, с. 311]. Також Міністерство освіти Литви ставить за ціль - забезпечити доступ кожному учню до профорієнтаційної програми та підтримки. [43]

Натомість естонська профорієнтаційна політика ще у 2008-2014 роках скоріш базувалася на основі цілей розвитку концепції навчання протягом життя та має на меті “розвивати профорієнтаційну роботу в національній системі освіти з метою подолання невідповідності сучасних та майбутніх навичок” [24] Також акцент був зроблений на те, що вивчення і планування кар’єри має стати звичним елементом щоденної освіти учнів у школах. [24] У межах нової освітньої стратегії 2021-2035 навчання протягом життя залишається одним з основних акцентів та цілей, зокрема і профорієнтаційної програми. Таким чином метою профорієнтаційної політики є “надати населенню Естонії знання, навички та ставлення, які підготують людей до реалізації свого потенціалу в особистому,

професійному та соціальному житті та сприятимуть підвищенню якості життя в Естонії, а також глобальному сталому розвитку” [29].

У Великобританії у цілях профорієнтаційної програми акцентується не лише на учня, який зможе зробити правильний та усвідомлений вибір щодо подальшої кар’єри, але й на працевлаштувачах, які отримують кваліфікованих працівників, а відповідно і розвиток власної компанії / інституції.

Критерій: відповідальна інституція за реалізацію профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи на національному рівні

Оскільки профорієнтаційні політики розробляються відповідно для забезпечення декількох цілей, а таким чином і зорієнтовані на різні цільові аудиторії, то за забезпечення та реалізацію таких політик відповідають декілька інституцій. У процесі аналізу було виявлено, що у всіх країнах, частково крім Німеччини, структура розподілу відповідальності за реалізацію профорієнтаційної політики схожа. В основному співвідповідальними є міністерства освіти, міністерства соціальної політики та міністерства економіки або праці, які формують національну рамку профорієнтаційної політики. Дотримання цієї рамки та реалізація (створення) профорієнтаційних програм є завданням органів регіональних / місцевих самоврядувань. Незважаючи на те, що за розробку та реалізацію профорієнтаційної політики серед старшого населення та виконання цілей з забезпечення функціонування ринку праці та досягнення соціальної рівності у описаних країнах відповідають частково різні міністерства, за розробку та реалізацію національної освітньої профорієнтаційної політики у всіх державах відповідальне Міністерство освіти.

У Польщі - за реалізацію профорієнтаційної політики спільно відповідальні Міністерство національної освіти (Ministerstwo Edukacji Narodowej) та Міністерство сім’ї, праці та соціальної політики (Ministerstwo

Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Дотичними є ще Міністерство оборони та Міністерство науки та вищої освіти. Основним завданням Міносвіти у Польщі є забезпечення розвитку профорієнтаційної освіти у школах, а також професійної орієнтації для старших громадян, які продовжують свою освіту з метою надання вмінь приймати раціональні рішення щодо подальшої освітньої та кар'єрної траєкторії. [33]

У Литві інституції, які реалізують профорієнтаційної програми абсолютно відповідають трьом основним цілям профорієнтаційних публічних політик: Міністерство освіти, науки та спорту (*Švietimo, mokslo ir sporto ministerija*), Міністерство соціального захисту та праці (*Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija*) та Міністерство економіки та інновацій (*Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija*). Відповідно Міносвіти розробляє та забезпечує “профорієнтаційну політику, пов’язану з наданням якісної кар’єрної освіти, інформаційних та консультаційних послуг для учнів, студентів, дорослих учнів тощо” [32]. Незважаючи на те, що Міністерство освіти розробляє відповідний порядок, відповідальність за координацію, організацію та оцінювання процесу профорієнтації у школах мають органи місцевого самоврядування. [43] Натомість заклади середньої освіти зобов’язані дотримуватися порядку та норм розроблених на національному рівні та забезпечувати реалізацію політики. [19, с. 3]

За реалізацію профорієнтаційної освітньої у Латвії відповідальні дві державні інституції: Міністерство освіти та науки, а також Міністерство добробуту. Відповідно до затвердженого документу у 2016 році “Удосконалення системи підтримки розвитку кар’єри” Міносвіти Латвії відповідальне “за розвиток та імплементацію національної освітньої політики та координує її реалізацію в освітньому секторі в цілому”. [31]

У Естонії на національному рівні за реалізацію політики відповідальні 1) Міністерство освіти та науки та 2) Міністерство соціальних справ. Також працюють і приватні установи, які надають профорієнтаційні послуги. [16]

Німеччина немає відмінностей з іншими країнами щодо розподілу ролей на національному рівні і також відповідно до трьох основних цілей профорієнтаційних політик виділяє три міністерства, які відповідальні за створення та реалізацію профорієнтаційної політики: 1) Міністерство освіти, 2) Міністерство праці та 3) Міністерство соціальних справ. Відповідно профорієнтаційні програми в рамках шкільної програми є відповідальністю Міносвіти Німеччини. Проте у Німеччині спостерігаються деякі відмінності у реалізації програми на місцевому рівні. [49, р. 2]

У країнах, які входять до складу Європейського Союзу та є кандидатами на вступ до ЄС, працює також організація “Euroguidance Network”, яка створює мережу національних ресурсів та інформаційних центрів для надання профорієнтаційних послуг за допомогою якої стейкхолдери профорієнтаційної політики, як національної, так і міжнародної можуть об’єднуватися для кооперації. Своєю основною цільовою аудиторією організація вважає практиків з профорієнтації та політиків як з освітнього, так і економічного секторів, які розробляють та імплементують профорієнтаційні політики. Основні свої завдання “Euroguidance” вбачає у 1) підтримці розвитку Європейського виміру навчання протягом усього життя, 2) підтримці розвитку навичок кар’єрних радників і підвищення можливостей їхньої міжнародної мобільності та 3) забезпеченні комунікації та поширенні інформації щодо Європейського виміру профорієнтації. [27]

Критерій: основні активності професійної орієнтації для учнів середньої школи

У межах теоретичної моделі цієї роботи я виділяю декілька категорій активностей, які проводяться для профорієнтації, зокрема і серед учнів середньої школи: 1) кар’єрна освіта, 2) надання інформації щодо кар’єри, 3) проведення індивідуальних або групові консультації, 4) оцінка навичок та психометричні тестування, 5) активності з залученням роботодавцем, 6) розвиток навичок, які необхідні для вибору майбутньої спеціальності.

Країни, які я аналізую здебільшого фокусуються на трьох основних напрямках: 1) інформація щодо кар'єри, 2) кар'єрне консультування та 3) кар'єрна освіта. Також існують відмінності між країнами у обов'язковій для всіх учнів профорієнтаційній програмі та вибірковій участі у факультативних активностях.

У Польщі складовими профорієнтаційної програми є заняття та інші заходи, які пов'язані з вибором подальшої освіти і кар'єри та індивідуальні консультації для учнів та батьків. Також серед учнів проводять тестування щодо потреб в освітніх і професійно-технічних інформаційних потребах. [33]

У Литві професійна освіта не є обов'язковим елементом кожної освітньої шкільної програми. Натомість кожен освітній заклад має можливість самостійно встановлювати необхідну кількість послуг та годин профорієнтації, зважаючи на свої фінансові та кадрові можливості. Найчастіше профорієнтаційна освіта є частиною певних предметів або розмов та зустрічей із класним керівником. Натомість практичні навички школярі отримують при співпраці з бізнес-компаніями та іншими організаціями. [19, с. 3]

Аналітики ОЕСР вважають, що в межах чинної профорієнтаційної політики литовські учні недостатньо розвивають когнітивні, соціально-емоційні та технічні навички, тому пропонують 1) “впровадити та доповнити існуючі навчальні моделі новими підходами та елементами, 2) зміцнити рівень викладання серед вчителів та 3) актуалізувати професійну та вищу освіту відповідно до потреб ринку”. [45, с. 5]

Естонська система освіти передбачає також два основні елементи профорієнтації: 1) надання кар'єрних послуг та 2) кар'єрну освіту. Основне завдання закладів шкільної освіти - “забезпечити доступ до безперервної орієнтації для своїх учнів та підтримати їх у досягненні результатів навчання, визначених навчальними планами” [29]. Більшість активностей, які є частиною профорієнтаційної програми, спрямовані на розвиток когнітивних та загальних навичок, які будуть корисними та важливими для учнів у подальшому виборі спеціальності та формування кар'єрної траєкторії. [29] Ці

навички учні здобувають на конкретних професійних предметах, а також в межах одного з тематичних обов'язкових блоків у освітній програмі “навчання протяго усього життя та планування кар'єри”. [16]

У Англії профорієнтаційна програма є обов'язковою для кожного учня віком від 8 до 13 років. У цей період в шкільній програмі є обов'язковими три напрямки: 1) основні академічні предмети (англійська, математика, хімія, історія або географія та англійська певного рівня), які дають розуміння, як кожен з них зможе бути застосований учнем у його подальшій кар'єрі, 2) зустрічі з роботодавцями та 3) стажування / практика у компаніях / інституціях. А також кожен учень протягом періоду свого навчання має мати щонайменше одну індивідуальну зустріч щодо професійної та подальшої навчальної траєкторії. [20] Обов'язковим елементом є також поширення інформації серед учнів віком 12-13 років щодо подальших освітніх можливостей (старша школа, технічні коледжі тощо), а для тих, хто пройшов уже повну шкільну програму - про університети та можливості працевлаштування. [52]

У Німеччині основну з ролей в реалізації профорієнтаційної політики має Федеральне агентство з зайнятості, а також Національний форум з питань освіти, кар'єри та зайнятості спільно з Федеральним міністерством освіти і науки. Особливістю Німеччини є те, що органи місцевого самоврядування мають автономію у багатьох питаннях профорієнтації у шкільній освіті та мають право самостійно приймати рішення. [30] Натомість Федеральний уряд та Федеральна агенція зайнятості координує діяльність регіонів та надає підтримку органам місцевого самоврядування у налагодженні комунікації та партнерств зі школами, центрами пошуку роботи та іншими організаціями. [15]

Не зважаючи на те, що у деяких країнах профорієнтаційні програми не є обов'язковими для всіх учнів - усі профорієнтаційні активності інтегровані у навчальний процес та складають цілісний підхід до досягнення цілей з кар'єрного радництва кожної країни.

Критерій: хто реалізовує профорієнтаційну політику у школах

Одним з основних стейкхолдерів, які безпосередньо забезпечують надання профорієнтаційних послуг - працівники шкіл. У більшості випадків “кар’єрними радниками” стають безпосередньо вчителі. Проте відповідно до політик різних країн є певні вимоги до вчителів, які можуть надавати профорієнтаційні послуги.

У Польщі виконувати обов’язки кар’єрного радника у середній школі можуть вчителі, які отримали педагогічну кваліфікацію, а також завершили навчання з професійного консультування. [33]

У Литві на рівні середньої освіти за реалізацію профорієнтаційної політики відповідають безпосередньо заклади освіти. [19, с. 3] Відповідно у законодавстві немає визначеної посади “профорієнтаційного консультанта”, тому вимоги до таких осіб у школах визначаються виключно посадовими обов’язками. Зазвичай вони повинні мати вищу освіту, мати досвід у професійному консультуванні або у діяльності з дітьми шкільного віку. Також такі працівники мають обов’язково володіти не лише державною литовською мовою, але й ще однією іноземною (найчастіше — англійською, німецькою або французькою на рівні B2). У Литві виділяють окремо посаду кар’єрних консультантів, які координують групи інших кар’єрних радників. Вимоги до цих осіб є дещо вищими, зокрема передбачається, що вони орієнтуватимуться у національній політиці та матимуть управлінський досвід. [32]

Оскільки відповідно до латвійської програми з профорієнтації учнів деякі активності є елементом кожного навчального предмету, більшість вчителів мають мати навички кар’єрного консультування. Особлива роль лежить на класних керівниках, які також є профорієнтаційними консультантами для учнів. Поза тим у кожній школі є посада соціального педагога, який частково виконує функції і кар’єрного консультанта. [25]

У Британії основним завданням шкіл та коледжів є “налаштувати учнів на шлях, який забезпечить їм найкращий результат в освіті та роботі, а також

забезпечити роботодавців висококваліфікованими працівниками” [20, с. 7]. Таким чином кожен заклад освіти зобов’язаний відповідно до закону прописати власну профорієнтаційну програму, дотримуючись встановленої рамки на національному рівні. Ця програма має обов’язково складатися з описаних запланованих активностей для кожного класу на кожен семестр. [20] Також у політиці чималий акцент є на обов’язку школи, вчителів та кар’єрних радників бути неупередженими та об’єктивними у наданні інформації та порад учням. [52]

У Німеччині кар’єрне консультування у школах мають право надавати лише вчителі, психологи та соціальні працівники, які пройшли спеціальну підготовку на навчання з професійної орієнтації. [30]

Таким чином у будь-якій профорієнтаційній програмі або політиці мають бути описані чіткі вимоги до вчителів та інших працівників шкіл, які забезпечуватимуть кар’єрне радництво для учнів. А що важливіше — держава (ймовірно на рівні органів місцевого самоврядування) має забезпечити навчання та отримання кваліфікації для таких вчителів.

Критерій: стейкхолдери профорієнтаційної політики у школі

До створення та реалізації будь-якої політики чи програми мають бути залучені усі сторони, які мають у цьому певний інтерес. У випадку імплементації профорієнтаційної політики в межах шкільної програми основними стейкхолдерами є органи місцевого самоврядування, керівництво школи (директори), учні та громадськість. Остання група зацікавлених сторін у різних країнах передбачає різні організації та інституції, які також мають вплив на процес створення та імплементації політики.

У Польщі частиною “громадськості” серед стейкхолдерів профорієнтаційної політики виділяють батьків, а також роботодавців, підприємців та інших потенційних роботодавців. Останні мають бути залучені з різних сфер, щоб забезпечити об’єктивне ознайомлення учнів з різними професійними траєкторіями. Не менш важливою категорією стейкхолдерів є

заклади освіти, у яких учні можуть продовжувати навчання після завершення школи (коледжі, університети). [56, с.47]

Литва залучає таких ж стейкхолдерів до розвитку та реалізації профорієнтаційних політик, як і Польща. Також аналітики ОЕСР зазначають, що “ефективність Литви щодо залучення зацікавлених сторін у політику щодо підвищення кваліфікації є відносно високою” [45].

Естонська модель залучає усіх стейкхолдерів до співпраці через єдину платформу кар’єрних послуг “Профорієнтаційний форум”. До нього входять представники профільних міністерств, молодіжних та студентських організацій, шкіл, кар’єрних консультантів та інших асоціацій.

політика Британії не виняток щодо залучення тих ж партнерів та стейкхолдерів, що і в інших країнах. Для реалізації програми кар’єрної освіти та консультування британці залучають, окрім учнів та вчителів, органи місцевого самоврядування, батьків, агенції, які надають профорієнтаційні послуги, інших провайдерів освітніх послуг та роботодавців. [11, с.6]

У наступному підрозділі я проаналізую інтереси зацікавлених сторін у реалізації профорієнтаційної політики у середній школі у Львівській ОТГ та виведу матрицю стейкхолдерів.

Критерій: джерела фінансування профорієнтаційної політики у школі

Джерела фінансування профорієнтаційної політики схожі у певних країнах. Зазвичай вони включають національний бюджет, власні бюджети закладів освіти, фінансування від Європейських фондів та інших інституцій чи організацій. До прикладу у Польщі, Литві та Латвії надання профорієнтаційних послуг на рівні шкіл є безкоштовним та компенсується закладам освіти з публічних коштів. Натомість у Литві додатковими ресурсами, які фінансують профорієнтаційні програми є “Активні ресурси ринку праці” та ініціативи зі страхування молоді, а також - фінансування від Європейського соціального фонду (кошти від цього фонду отримують усі країни, які є членами ЄС). [32] У той же ж час аналітики ОЕСР визначають

витрати Литви на освіту, в тому числі і на профорієнтаційні програми “низькими за міжнародним та регіональним порівнянням, а джерела фінансування є достатньо не диверсифікованими” [45]

Латвійська модель також має три джерела фінансування профорієнтаційної програми: 1) Європейський соціальний фонд, 2) національний бюджет та 3) фінансування від молодіжної ініціативи щодо зайнятості. [41] Це передбачає можливість розпоряджатися коштами виділеними на національне освітнє субсидування безпосередньо закладам освіти. Кожна школа (яка не входить у програми підтримки від ЄСФ) самостійно приймає рішення щодо фінансування шкільних профорієнтаційних програм.

Естонська програма з профорієнтації фінансується з двох основних джерел: 1) програма підтримки від Європейського соціального фонду та 2) власного державного бюджету. [16]

У Британії Національна профорієнтаційна служба фінансується завдяки Міністерству освіти, натомість кожен навчальний заклад: школа, коледж, університет відповідальний за пошук власного фінансування для реалізації профорієнтаційної програми. [20]

Німеччина також отримує фінансування на профорієнтаційні політики від Європейського соціального фонду, інша частина фінансується “на місцях” профільними федеральними міністерствами. [15]

Загалом фінансування профорієнтаційної програми відбувається за рахунок виділених коштів з національного бюджету та Європейського соціального фонду (для країн-членів та країн-кандидатів ЄС), що може стати у майбутньому і одним з джерел фінансування української профорієнтаційної програми. Проте місцеве самоврядування або школи самостійно не є обмежені у пошуку грантів на проведення додаткових активностей.

Критерій: методи оцінки ефективності профорієнтаційних політик

Профорієнтаційні політики мають різні критерії для оцінки їх ефективності. Аналітики ОЕСР виділяють 10 критеріїв на основі, яких країни можуть здійснювати аналіз імплементації політики. Деякі з них можна аплікувати і до шкільної профорієнтаційної програми: 1) наявність програми для молодих людей з розвитку навичок та управління кар'єрою, 2) наявність та доступність програм стажування для молодих людей та можливостей спробувати цю чи іншу професію перед остаточним вибором, 3) наявність доступу до освітньої, професійної інформації про актуальні запити ринку, 4) активне залучення стейкхолдерів до реалізації профорієнтації. [54]

У Німеччині школи враховують як показник ефективності - відсоток випускників шкіл, які продовжили свою професійну кар'єру або ж навчання. [12]

Усі британські школи мають відповідати критеріям ефективності відповідно до “Gatsby Benchmarks”. Серед них 1) виокремлення проблем кожного учня та розв'язання їх, 2) профорієнтаційна програма - інтегрована у навчальну програму для школярів, 3) наявність можливостей для зустрічей з роботодавцями, а також з представниками університетів та інших закладів освіти, 4) наявність досвіду спроби роботи за певним фахом та у певній інституції. [28]

Критерії оцінки ефективності мають першочергово перевіряти ефективність саме тих запропонованих активностей учням в рамках профорієнтаційної політики. А також більш довготермінові ефекти — кількість випускників шкіл, які продовжили навчання в університеті за тою спеціальністю, яку обирали під час навчання, вимірювання їхніх кар'єрних досягнень, повернення випускників до освіти, щоб перевірити ефективність розвитку навички “навчання протягом усього життя”, яке розпочиналося ще у шкільний період.

Підсумки порівняльного аналізу іноземного досвіду

Загалом усі проаналізовані та описані країни створюють та реалізують свою профорієнтаційну політику в схожих рамках один до одного. (Додаток А) Як і припускалося на початку аналізу — країни Балтії та Польща мають між собою схожі принципи норми щодо активностей (інтеграція профорієнтаційних елементів у навчальні курси, можливість отримати кар'єрну пораду) з яких складається профорієнтаційна програма та джерел фінансування профорієнтаційних програм та політик (зазвичай: національний бюджет, фінансування від Європейського соціального фонду). Натомість профорієнтаційна політика у Великій Британії відображає, що модель профорієнтаційної політики імплементується комплексно, відповідно усі активності інтегровані у навчальний та позанавчальний план учня. Німецька профорієнтаційна програма у більшості критеріїв має схожості з іншими країнами, проте найбільша відмінність спостерігається у інституційній відповідальності за реалізацію політики на місцевому рівні.

Українська модель профорієнтаційної політики

Українська профорієнтаційна політика для учнів шкіл є передбаченою в рамках НУШ та відображається у затверджених типових освітніх програмах вибірковими предметами. [9] Проте не є реалізованою (вперше учні 5-го класу за програмою НУШ розпочнуть своє навчання у вересні 2022р.), порівнювати її на одному рівні з іншими країнами, у яких політика повністю або частково вже імплементована, нерелевантно. У рамках проекту EU4Skills за підтримки ЄС у співпраці з Українським інститутом розвитку освіти був розроблений проект розвитку профорієнтаційної програми в рамках НУШ. [10] Таким чином, я проаналізую цей документ на наявність описаних критеріїв, які я використовувала для порівняльного аналізу Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Великої Британії та Німеччини.

Комплексна профорієнтаційна програма в межах шкільної освіти є одним із інструментів до впровадження цілей сталого розвитку до 2030 року

-- 1) “забезпечити всеохоплюючу і справедливу якісну освіту та заохочувати можливості навчання впродовж усього життя для всіх та 2) сприяти поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх” [10, с. 7].

Оскільки за реформу Нової української школи відповідальним профільним міністерством є Міністерство освіти та науки України, то за реалізацію та впровадження профорієнтаційної програми у школах також відповідає МОН. Проте у самій програмі не вказані конкретні стейкхолдери, які відповідальні чи співвідповідальні за створення та імплементацію програми. Натомість великий акцент у профорієнтаційній політиці зроблений на автономію кожного закладу загальної середньої освіти. “Передбачена Законом “Про освіту” автономія дає можливість школам розробити власні освітні програми, які міститимуть наскрізні підходи до професійного орієнтування у навчальному процесі” [10, с. 9]

У профорієнтаційній запропонованій програмі згадані групи стейкхолдерів та потенційних партнерів, які мають інтерес та повинні бути долучені до реалізації програми: 1) вчителі, учні, студенти та батьки, 2) громадське самоврядування закладу, 3) МОН, інші державні установи, заклади освіти різних рівнів, 4) роботодавці та їх об’єднання, 5) громадські організації. [10, с. 10] Проте у програмі немає фокусу на органах місцевого самоврядування та їхній ролі у реалізації профорієнтації. Натомість у політиках інших країн роль муніципалітетів є ваговою.

Відповідно до запропонованої програми у школах надавати послуги з кар’єрної освіти та кар’єрного консультування мають право вчителі-предметники, класні керівники, соціальні педагоги, шкільні психологи та фахівці з професійної орієнтації. Згідно з усіма вимогами вони мають отримати відповідну кваліфікацію та дозвіл на кар’єрне консультування, зокрема через Інститути післядипломної педагогічної освіти. [10, с. 10]

На автономії закладів загальної освіти запропонована українська програма робить великий акцент. Оскільки кожна зі шкіл має право, базуючись на стандартах освіти, формувати власні профорієнтаційні програми, то активності у кожних закладах можуть бути відмінними. Проте МОН виділяє декілька обов'язкових напрямків у межах яких школи є вільними у створенні активностей: 1) наскрізна професійна орієнтація, 2) волонтерство та практика, 3) окремий профорієнтаційний предмет. Наскрізна профорієнтація передбачає “вивчення зв'язків між дисциплінами та професійними кластерами, дослідження особливостей попиту щодо кваліфікованих спеціалістів на регіональному та місцевому ринках праці, ознайомлення з кращими прикладами вдалої професійної кар'єри на рівні регіону, територіальної громади, країни” [10, с. 15].

Українська модель профорієнтаційної політики описує також процес впровадження політики “на місцях”, зокрема у громадах, що відображає її актуальність контексту, зокрема інституційному, який був змінений через реформу децентралізації.

Розробники профорієнтаційної моделі також передбачили методи та критерії перевірки ефективності профорієнтаційної політики у школах. Це короткий опитник для самоаналізу керівництва шкіл, який включає три основні показники: 1) події та заходи в контексті профорієнтації, 2) організаційна та кадрова підтримка, 3) співробітництво з роботодавцями, закладами освіти, батьками. [10, с. 33]

У цілому розроблена та запланована для реалізації профорієнтаційна модель для шкіл в Україні немає кардинальних відмінностей з іншими раніше проаналізованими країнами, окрім відсутності акценту та фокусу на ролі органів місцевого самоврядування. У зв'язку з відсутністю імплементації політики станом на цей момент неможливо порівняти активності, які справді будуть зреалізованими. У наступному розділі на основі цього аналізу та глибинних інтерв'ю я надаю рекомендації щодо

початку процесу реалізації профорієнтаційної політики у Львівській ОТГ та мінімізації потенційних ризиків.

2.2. Матриця стейкхолдерів профорієнтаційної політики у Львівській

У цьому підрозділі я розробляю матрицю усіх зацікавлених сторін у створенні та реалізації профорієнтаційної політики у Львівській ОТГ. Відповідно до розробленої теоретичної моделі цього дослідження виділені 8 ключових стейкхолдерів: 1) Міністерство освіти та науки України, 2) Управління освіти ЛМР, 3) директори шкіл, 4) вчителі, 5) учні 5-9 класів, 6) керівництво закладів профтехосвіти, 7) керівництво закладів вищої освіти, 8) роботодавці (представники бізнес-компаній та інших інституцій / організацій), 9) батьки школярів. Усі зацікавлені сторони поділяються на чотири основні групи: 1) органи державної влади, 2) органи місцевого самоврядування, 3) заклади загальної середньої освіти та 4) громадськість. У межах матриці стейкхолдерів описані інтереси та цілі кожної зацікавленої сторони, існуючі виклики, а визначений рівень їхньої зацікавленості у реалізації профорієнтаційної політики та рівень впливу (табл. 1).

У кожної зі сторін виділені різні інтереси та цілі, проте цілі органів державної та місцевої влади, громадськості, а також частково учнів мають схожі наративи. Усі вони зацікавлені у кваліфікованих майбутніх працівниках, які усвідомлено формуватимуть свою кар'єрну траєкторію, особливо у тих сферах, у яких зараз недостатньо кадрів. Натомість відмінні цілі спостерігаються серед директорів шкіл та вчителів, які безпосередньо проводитимуть профорієнтаційні активності. У їхніх інтересах відсутній акцент на виховання та розвиток учнів, які самостійно та вмотивовано обирають подальшу навчальну траєкторію, а згодом і кар'єрну. Основним інтересом є отримання власних або інституційних визнань та винагород.

Найвищий рівень впливу спостерігається лише у Міністерства освіти як органу державної влади. Групи стейкхолдерів з органів місцевого самоврядування та директорів шкіл мають середній рівень впливу. Усі зацікавлені сторони від громадськості та вчителі з учнями мають низький рівень впливу та не мають можливостей долучатися до реалізації та розробки змін профорієнтаційної програми. Такий розподіл сфер та рівнів впливу не дозволяє залучати усіх стейкхолдерів до процесу розробки та покращення програми, що у свою чергу не дає можливості врахувати досвід та інтереси усіх.

Рівень зацікавлення серед громадськості прямообернений до рівня їхнього впливу: вони одні зі стейкхолдерів, серед яких спостерігається високий рівень зацікавлення у створенні та реалізації профорієнтаційної програми. У свою чергу ані органи державної влади, ані місцевого самоврядування не демонструють високий рівень зацікавлення. Таким чином виникає проблема у співвідношенні рівнів впливу та зацікавлення процесом реалізації політики. Низький рівень зацікавлення спостерігається лише серед одного стейкхолдера - вчителів, які мають реалізовувати профорієнтаційну програму у своїх закладах. Що також породжує ризик та загрозу, оскільки це сторона, яка найближче комунікує зі “здобувачем” кар’єрних послуг та мала б чи ненайбільше мотивувати учнів до роздумів про подальшу освітню та кар’єрну траєкторію.

Існуючі точки болю у зацікавлених сторін можна згрупувати у дві категорії: недостатня кількість фінансування та відсутність точної комунікації між усіма рівнями влади та ЗЗСО. У свою чергу громадськість виділяє проблему у відсутності вмотивованих вступників у ЗВО, які обґрунтовано вступають на ту чи іншу спеціальність, а також - у кваліфікованих працівниках.

Цей аналіз у подальшому може бути виконаний більш деталізовано, зокрема виокремивши учнів кожного класу, відповідальних за реалізацію профорієнтаційної політики у межах державної та місцевої влади. Проте на

даному етапі матриця стейкхолдерів вже чітко відображає чотири ключові проблеми у взаємодії зацікавлених сторін при реалізації профорієнтаційної політики: 1) низький рівень зацікавлення серед вчителів, які є безпосередніми надавачами кар'єрної освіти, 2) відсутність можливості впливу серед громадськості, яка демонструє високий рівень зацікавлення реалізацією профорієнтаційної політики, 3) недостатній рівень комунікації щодо реалізації профорієнтаційної політики між органами державної та місцевої влад, а також керівництва ЗЗСО та 4) відсутність фінансування у тій мірі, у якій необхідно для повноцінної реалізації профорієнтаційної політики. Перелік цих проблем та спроби їх вирішення чи мінімізації стануть одним із блоків питань до експертів, з якими я проведу глибинні інтерв'ю та проаналізую їх у наступному підрозділі.

**табл. 2.2. “Матриця стейкхолдерів профорієнтаційної політики у Львівській ОТГ”
(авторська розробка)**

Зацікавлена сторона	Група стейкхолдерів	Інтереси та цілі	Рівень впливу	Рівень зацікавлення	Існуючі виклики
Міністерство освіти та науки України	Органи державної влади	- Реалізувати профорієнтаційну політику у ЗЗСО в рамках реформи НУШ	Високий	Середній	- Відчуття віддаленого контролю реалізації профорієнтаційної політики “на місцях” (безпосередньо у школах) - Недостатнє фінансування на профорієнтаційні програми через перерозподіл бюджету у зв'язку з воєнним станом
Управління освіти ЛМР	Органи місцевого	- Щорічно отримувати	Середній	Середній	Нерозуміння отриманих

	самоврядування	кваліфікованих та вмотивованих випускників для залучення інвестицій та розвитку економіки громади			завдань та вимог від державної влади Відсутність розуміння плану реалізації профорієнтаційної політики - Недостатнє фінансування на реалізацію профорієнтаційної політики - Відсутність підтримки зі сторони шкіл тавчителів
Директори шкіл	ЗЗСО	- Виконати вимоги та стандарти від МОН та демонструвати високі показники результатів діяльності закладу	Середній	Середній	- Недостатнє фінансування на реалізацію профорієнтаційної політики
Вчителі, які проводять профорієнтаційні активності	ЗЗСО	- Для тих вчителів, які не мають достатнього навантаження - можливість отримати додаткове навантаження, а відтак - збільшення заробітної плати Для вчителів, які мають достатнє навантаження - зберегти його та	Низький	Низький	- Відсутність підтримки зі сторони шкіл тавчителів

		не отримати більше			
Учні 5-9 класів	ЗЗСО	- Цікаво та інтерактивно провести час в школі, зокрема на уроках	Низький	Середній	- Додаткове навантаження, яке виникне через долученість до нових активностей в межах профорієнтаційної програми Розгубленість у виборі подальшої освітньої та кар'єрної траєкторії
Керівництво закладів профтехосвіти	громадськість	- Отримати "цілових вступників", які будуть вмотивовані та свідомо оберуть продовження навчання у закладах профтехосвіти	Низький	Високий	- Велика кількість "незакритих" ліцензійних місць на освітні програми вступниками
Керівництво закладів вищої освіти	громадськість	- Отримати "цілових" вступників після завершення школи, які свідомо обрали ту чи іншу спеціальність	Низький	Високий	- Частка вступників, які вступають заради отримання диплому, а не навчання, оскільки визначені щодо своєї професійної траєкторії - Збільшення частки студентів, які залишають навчання протягом навчання в університеті, оскільки

					вважають, що помилково обрали спеціальність
Роботодавці	громадськість	- Отримати кваліфікованих працівників, які розвиватимуть бізнес / інституцію	Низький	Високий	- Зменшення кількості кваліфікованих потенційних молодих працівників у певних галузях, а відповідно і збільшення ресурсів на пошук нових кадрів та їх додаткове навчання
Батьки школярів	громадськість	- Забезпечити “добре” майбутнє для своїх дітей, щоб вони могли себе реалізувати у відповідній сфері	Низький	Середній	- Відсутність можливостей для школярів в рамках навчального процесу отримати профорієнтаційні послуги

2.3. Глибинні експертні інтерв'ю

Основна мета цього підрозділу - провалідувати отримані у попередніх аналізах припущення щодо профорієнтаційної програми в цілому та зокрема в Україні через глибинні інтерв'ю з експертами в освітній сфері. Для цього було проведено 4 експертних інтерв'ю з представниками органів державної та місцевої влади, а також з експертами у сфері розвитку профорієнтаційної політики, зокрема з:

- Анною Новосад, міністеркою освіти (2019-2020рр.),
- Павлом Хобзеєм, директором Інституту післядипломної педагогічної освіти, заступником міністра освіти (2015-2019рр.),
- Іванною Герус, головою Комісії освіти, науки та інновації ЛОР,
- Вікторією Христенко, головою Комісії освіти та науки ЛМР.

Гайд експертного інтерв'ю (Додаток Б) формувався на основі чинників та факторів, прописаних у теоретичній моделі цього дослідження, які ймовірно впливають на створення та реалізацію профорієнтаційної політики (робота зі стейкхолдерами, джерела фінансування, складові профорієнтаційної політики, роль органів державної влади та ОМС у реалізації політики). Таким чином результати експертних інтерв'ю також аналізуватимуться відповідно до кожного критерію. Оскільки респонденти мають відмінний досвід у різних органах влади: як на місцевому, так і державному рівні, у гайді був розроблений змінний блок запитань, який диференціювався в залежності від рівня експертності у тій чи іншій сфері.

Складові елементи профорієнтаційної програми

Усі експерти зазначили, що профорієнтаційна програма - це цілісний та комплексний підхід до розвитку навичок та вмінь в учнів впродовж навчання, які допоможуть їм у подальшій кар'єрній траєкторії. На їхню думку, профорієнтація має бути наскрізна у шкільній програмі та однозначно розпочинатися з 5-го класу з ознайомлення з усіма професіями у ігровій формі

(наприклад Анна Новосад вважає, що базові елементи профорієнтації мають бути закладені ще у програмах закладів дошкільної освіти). Для учнів 8-9 класів експерти вважають доцільним впровадження окремого профорієнтаційного предмету, а у молодших класах - “вибіркових дисциплін”. Також Анна Новосад вбачає можливість у проведенні профорієнтації у межах кожного навчального предмету, проте це вимагає додаткової роботи та комунікації з вчителями-предметниками, розробки для них відповідних матеріалів, проведення інтерактивних курсів, воркшопів тощо.

Експерти часто згадують про обов’язковий елемент волонтерства та стажування учнів на рівні громади (для 8-9 класу) як однієї зі складових профорієнтаційної програми у базовій середній школі. Це дасть можливість учням глибше зрозуміти кожен сферу зайнятості не лише з розповідей та надрукованих матеріалів, але й на власному досвіді.

Іванна Герус, яка у своїй освітній діяльності фокусується на профтехосвіті, вважає, що одним із елементів профорієнтації у школах мають бути спільні активності для учнів, зокрема з представниками професійно-технічних училищ.

Джерела фінансування реалізації профорієнтаційної політики

Більшість експертів, які працюють у сфері освіти на рівні ОМС зазначають, що у державних та місцевих органах влади недостатня кількість фінансових ресурсів для створення та реалізації профорієнтаційної програми. Вони також вважають, що кошти на профорієнтаційні програми у ЗЗСО мають бути виділені Міністерством освіти та науки. Натомість одна з експерток наголошує на тому, що “МОН має встановити мінімальний відсоток, який ОМС мають виділяти ЗЗСО на профорієнтаційні програми” (Іванна Герус). Анна Новосад, що найближчі декілька років органи державної влади не матимуть достатньої кількості фінансових ресурсів у зв’язку з війною на території України, тому громади мають самостійно створювати та підтримувати, зокрема й фінансово, локальні проекти. Щодо пошуку

грантових коштів та підтримки від міжнародних фондів та організацій частина експертів висловлює думку, що це обов'язково потрібно робити, тим більше, що міжнародна спільнота на даний момент готова долучатися та підтримувати українську освіту. Інша ж частина респондентів висловлювала застереження та ризики фінансування за такою моделлю. Перш за все, на їхню думку, міжнародні організації сфокусовані на підтримці життєво важливих процесів та сфер в Україні, таких, які спрямовані на перемогу та завершення війни. Тому, за їхніми словами, недоречно додавати нові потреби та фокусуватися на інших цілях. Також для пошуку грантових коштів необхідні відповідні працівники у громадах, органах місцевого самоврядування та безпосередньо у школах. Іванна Герус зазначає у розмові, що таких спеціалістів в ОМС немає, а їх пошук або навчання наявних працівників також потребує додаткових фінансових ресурсів.

На думку, Анни Новосад до фінансування профорієнтаційної програми, окрім національного бюджету та грантових коштів, на регіональному / місцевому рівні можуть бути долучені й бізнес-компанії, які зацікавлені у кваліфікованих працівниках в тому чи іншому регіоні.

Роль органів державної та місцевої влади у реалізації профорієнтаційної політики

За словами експертів, основним завданням центральної влади, зокрема Міністерства освіти та науки є укладання загальної рамки та концепції профорієнтаційної програми. Оскільки профорієнтаційна програма має бути наскрізною для учнів базової середньої школи, то предмети, стажування та інші активності мають бути складовою типових освітніх програм, які затверджує МОН. Анна Новосад стверджує, що такі освітні програми можуть бути розроблені і кожним закладом загальної середньої освіти, проте цей процес є ресурсозатратним, а також в будь-якому випадку потребує затвердження державних інституцій, зокрема і МОН. Ще одним із важливих

ролей МОН є забезпечення певної частки фінансування для реалізації програми.

Анна Новосад стверджує, що підхід “зверху-вниз” (“top-down”) має місце у цій моделі, оскільки для запуску реформи та нової програми необхідно встановити “загальні правила гри” та впровадити це “на місцях”. Іванна Герус висловлює схожу думку та пояснює необхідність чітких вимог від МОН, щоб заклади освіти змогли впровадити профорієнтаційну програму у схожих умовах, незважаючи на рівень ініціативності ОТГ чи регіону, у якому вони перебувають. Вона пояснює це тим, що “самоорганізація та самостійність шкіл працює здебільшого лише у великих містах” (інтерв’ю з Іванною Герус). Проте, якщо ЗЗСО готові самостійно розробляти та реалізовувати профорієнтаційну політику, то вони мають мати можливість відповідно до стандартів та кінцевих стандартів, розроблених МОН це зробити.

З іншої сторони, Анна Новосад зазначає, що велику роль, особливо у стані війни, на себе мають взяти органи місцевого самоврядування. І таким чином спробувати локальні ініціативи та моделі, поки МОН зможе повернутися до звичних своїх обов’язків, розпоряджень та ресурсів.

Стейкхолдери процесу створення та реалізації профорієнтаційної політики

Усі експерти, з якими були проведені інтерв’ю, переконані, що до створення та реалізації профорієнтаційної програми мають бути залучені усі зацікавлені сторони. Іванна Герус зазначає, що при підготовці до реалізації профорієнтаційної програми та переходу учнів, які навчаються за програмою НУШ, вперше у 5 клас, не відбувалося комунікації з закладами профтехосвіти. Експертка переконана, що такі заклади мають бути важливими гравцями та мати певний рівень впливу на реалізацію профорієнтаційної політики для учнів базової середньої школи. Проте вона зазначає, що станом на цей момент ПТУ не вдавалося добре співпрацювати зі школами у різних форматах та проєктах. Найчастіше, що вдавалося організовувати - це екскурсії у заклади

профтехосвіти або ярмарки кар'єри. Відсутність такої співпраці пояснює Павло Хобзей, наголошуючи на тому, що до поки не будуть створені профільні старші школи, які передбачені програмою НУШ, адміністрація ЗЗСО не буде готова до співпраці з ПТУ, оскільки у такому випадку вони втрачають своїх школярів.

Усі експерти виділяли бізнес-компанії та загалом роботодавців як одних з ключових стейкхолдерів. Оскільки у них є високий інтерес до профорієнтаційної програми, представники бізнесу мають бути долученими до розробки програми та плану її впровадження, а також органи місцевого самоврядування та заклади освіти можуть співпрацювати з ними в організації певних профорієнтаційних активностей та їх фінансуванні.

Експерти багато згадували про вчителів як одну з найважливіших сторін реалізації профорієнтаційної політики. З інтерв'ю можна зрозуміти, що вчителі є тими, хто має безпосередньо проводити профорієнтаційні активності з учнями у школі, водночас вони мають низький рівень зацікавлення у цьому. Відповідно комунікація та співпраця з вчителями має полягати, як у наданні додаткової мотивації для них, так і у розумінні їхнього навантаження станом на зараз.

Актуальна ситуація з впровадженням профорієнтаційної програми для учнів 5-го класу

Експерти, які працюють в органах місцевого самоврядування зазначають, що не отримували рекомендацій та вимог щодо початку реалізації профорієнтаційної програми в рамках НУШ для 5-го класу. Вони також повідомляють про відсутність достатньої кількості підручників для школярів за новою освітньою програмою, апелюючи це до відсутності фінансових можливостей та ресурсів. Представники ОМС згадують і про важливість навчання вчителів відповідно до нових стандартів та вимог. За їхніми словами, це навчання було перерване з початком повномасштабного вторгнення рф в Україну, проте має бути відновлене якнайшвидше. Також

Павло Хобзей зазначає, що станом на даний момент кошти на проведення таких навчань вчителів в Інститутах післядипломної педагогічної освіти відсутні у зв'язку з війною.

Анна Новосад розповідає про те, що в Україні завдяки міжнародній підтримці у рамках проєкту EU4Skills відбувається пілотний запуск навчання учнів за новою освітньою програмою [10].

Основні ризики та загрози в реалізації профорієнтаційної політики Найбільшим ризиком та загрозою про яку найчастіше згадували експерти у своїх розмовах, очевидно, є війна, що породжує фінансові труднощі. Таким чином, на думку більшості експертів, відсутність фінансування - це ще одна загроза реалізації профорієнтаційної програми у повній мірі відповідно до запланованих моделей. Іванна Герус наводить приклад недостатнього фінансування відсутністю підручників для учнів 5 класу, які за три місяці мають вперше розпочинати навчання за програмою НУШ у базовій середній школі.

Анна Новосад, міністерка освіти (2019-2020рр.) вбачає основний ризик та загрозу реалізації профорієнтаційної політики у відсутності чіткого пріоритету та волі державної влади для реалізації профорієнтаційної програми. Вона зазначає, “що у влади не може бути все пріоритетом, тому доводиться обирати, але профорієнтація мала б бути важливою задачею для втілення, навіть у часі війни” (інтерв'ю з Анною Новосад).

Актуальність та потреба у реалізації профорієнтаційної програми

Усі експерти одноголосно погоджуються з тим, що профорієнтаційна програма для школярів - необхідна та має бути складовою навчальних процесів. Проте більшість з них зазначають, що життя держави в умовах воєнного стану не дозволяє у повній мірі розвиватися профорієнтаційній програмі у ЗЗСО та не є пріоритетом для органів державної влади.

Натомість Анна Новосад зазначає, що профорієнтація зараз особливо важлива та має бути пріоритетом для державних та місцевих органів управління. Експертка пояснює це потребою у економічному розвитку країни та відбудові країни у найближчі роки. Для цього нам будуть необхідні фахівці, які навчатимуться не лише у закладах вищої освіти, але й здобуватимуть фах у закладах професійної освіти. За її словами, великий фокус має бути на військовій справі та підготовці школярів до вступу саме на ці спеціальності.

Підсумок глибинних експертних інтерв'ю

При аналізі експертних глибинних інтерв'ю виявлено, що у певних аспектах реалізації профорієнтаційної програми в Україні експерти мають однакові бачення, проте існує і ряд сфер, у яких експерти мають відмінне ставлення. Наприклад, усі респонденти погоджуються з необхідністю залучати усіх стейкхолдерів до реалізації профорієнтаційної політики як на національному, так і регіональному / місцевому рівнях. Також опитані експерти однаково вбачають усі складові елементи профорієнтації у закладах загальної середньої освіти. Загалом їх поділяють на три основні категорії: 1) наскрізна профорієнтація з інтегрованими курсами, 2) окремий профорієнтаційний курс та 3) практика і волонтерство школярів у компаніях та інституціях на рівні громад.

Проте спостерігаються відмінності у питаннях фінансування, ролі органів державної та місцевої влади, у розумінні актуальності профорієнтаційної програми в часі війни та наявних ризиках. Частина експертів (Іванна Герус, Вікторія Христенко) вважає, що фінансування станом на цей момент є недостатнім, а відповідно не дозволяє реалізовувати програму у повній мірі. Також вони вважають, що профорієнтація не може бути пріоритетом у час війни. Натомість Анна Новосад вбачає гостру необхідність у запуску профорієнтаційних програм у ЗЗСО, що дозволяє збільшувати можливості, створювати локальні проєкти та шукати додаткове фінансування для них.

Висновки Розділу 2

У цьому розділі я провела три види аналізу: 1) порівняльний аналіз досвіду реалізації профорієнтаційних політик іноземних країн та української моделі, 2) аналіз стейкхолдерів та вивела їх матрицю та 3) глибинні експертні інтерв'ю. У результаті проведеного аналізу було виявлено, що запропонована українська модель профорієнтаційної політики немає суттєвих відмінностей від іноземних програм (Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Німеччини та Великобританії). Українська профорієнтаційна програма реалізовуватиметься вперше лише у вересні 2022 року, тому оцінювати та порівнювати імплементацію цієї політики - недоречно. Проте є декілька підходів та практик, які реалізовані у міжнародному досвіді, але ймовірно не зможуть бути імплементовані в українському контексті у найближчий період. До прикладу, створення посад кар'єрних радників у кожному закладі загальної середньої освіти вимагатиме додаткових ресурсів як для оплати заробітної плати, так і створення навчальних програм для отримання відповідної кваліфікації. Також в українському контексті не зможе виділятися фінансування на реалізацію профорієнтаційної політики в ОТГ / регіонах з державного бюджету. Натомість створення інтегрованої профорієнтаційної системи в навчальні плани, волонтерство та стажування у бізнес-компаніях / інших інституціях, які вже реалізуються у країнах, які бралися до уваги при порівняльному аналізі, зможуть бути реалізовані і в українських реаліях. Експертами у ході глибинних інтерв'ю були озвучені ризики та загрози запуску та реалізації профорієнтаційної програми. У наступному розділі я надам рекомендації щодо мінімізації чи усунення таких ризиків.

РОЗДІЛ 3

РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
СЕРЕД УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОТГ

Провівши порівняльний аналіз міжнародного досвіду реалізації профорієнтаційної політики, проаналізувавши профорієнтаційну програму в рамках НУШ, а також інтереси, рівні впливу та зацікавлення стейкхолдерів та поспілкувавшись з експертами в освітній сфері, можу спростувати гіпотезу про необхідність створення нової профорієнтаційної політики для учнів ЗЗСО. Необхідні рамки профорієнтаційної діяльності закладені у реформі НУШ. Частина з цих задекларованих ідей (профорієнтаційний курс для учнів 8-9 класу) вже формалізована та прописана у затверджених стандартах освіти та типових освітніх програмах. Проте існує ймовірність, що не усі стандарти будуть дотримані у ході реалізації з певних причин, зокрема й фінансових, на думку певних стейкхолдерів та експертів.

У цьому розділі я опишу рекомендації щодо реалізації запланованої профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи у межах Львівської ОТГ. Рекомендації розроблені на основі проведеного порівняльного аналізу та формуються по блоках:

- складові елементи профорієнтаційної програми,
- взаємодія зі стейкхолдерами,
- роль органів місцевого самоврядування та їхня взаємодія з органами державної влади,
- джерела фінансування профорієнтаційної програми.

Оскільки у ході аналізу було виявлено, що існує ряд ризиків та загроз, які можуть завадити реалізації профорієнтаційної програми у повній мірі, рекомендації у цьому розділі здебільшого стосуватимуться усуненню або зниженню цих ризиків. Особливо рекомендації та пропозиції

стосуватимуться розвитку та реалізації профорієнтаційної політики у часі війни, яка на даний момент є найбільшою загрозою і породжує й інші ризики.

3.1. Рекомендації щодо реалізації запланованої профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи у межах Львівської ОТГ

Складові елементи профорієнтаційної програми

Відповідно до теорій профорієнтації та висновків порівняльного аналізу та глибинного інтерв'ю профорієнтація у школах для учнів - це комплексна програма, яка складається з трьох основних елементів: 1) “наскрізна профорієнтація” під час навчання учнів 5-9 класів, 2) окремий профорієнтаційний курс для учнів 8-9 класу та 3) волонтерство та стажування для учнів 8-9 класів. З усіх цих напрямків затвердженим у типових освітніх програмах є лише профорієнтаційний курс та деякі вибіркові предмети, які можна віднести до елемента наскрізної профорієнтації, проте вони також потребують реалізації.

1) Для реалізації ефективної наскрізної професійної орієнтації не достатньо лише екскурсій у заклади профтехосвіти чи вищої освіти чи презентацій їхніх освітніх програм. У межах цього напрямку мають бути розроблені інтерактивні методи, які будуть наскрізними протягом усього навчання учнів у базовій середній школі (5-9 класи). Пропозицією є інтеграція профорієнтаційних елементів у вивчення конкретних предметів. Таким чином учні, наприклад під час вивчення географії зможуть отримати розуміння, у яких саме професіях знання з цього предмету будуть необхідними для подальшого розвитку кар'єри у відповідній сфері. Це достатньо непроста задача, яка вимагає особливого залучення вчителів, а передовсім їхню підготовку до викладання предметів у такому форматі. Для пілотування такого підходу наскрізної профорієнтації в межах навчальних предметів я пропоную обрати 2 базові предмети, які вже викладаються у 5-му класі та можуть

викликати нерозуміння щодо прикладної цінності їх вивчення серед учнів: математику, історію України та першочергово для них розробити методологію викладання окремих тем, інтеграцію профорієнтаційних тем та укласти їх у відповідні матеріали для вчителів цих предметів. Однак поширених матеріалів недостатньо, тому необхідно також розробити програму воркшопів для вчителів, на яких вони зможуть отримати більше інформації щодо інтеграції профорієнтаційних елементів у свій предмет. Така модель для реалізації потребує чимало ресурсів, як часових, людських, так і фінансових. Проте це не означає, що бюджет на це має бути використаний з національних чи місцевих коштів. Такий проект може бути реалізований завдяки підтримці міжнародних донорів, благодійних організацій чи партнерів у співпраці з українськими освітніми громадськими ініціативами / організаціями, які вже мають чималий досвід у створенні та проведенні схожих заходів. Також участь у воркшопах могла б бути зарахованою для вчителів як участь у курсах підвищення кваліфікації, що було б додатковим стимулом для педагогів пройти такі тренінги. Оскільки за програмою НУШ школярі вперше розпочнуть навчання у 5 класі вже у вересні 2022 року, змінити підхід до викладання предметів для цього річних 5-класників - неможливо. Натомість, розпочавши співпрацю з партнерами у розробці методів викладання та проведенні тренінгів для вчителів, на початку 2023 року, наступні 5-класники зможуть вже отримувати наскрізну профорієнтацію на трьох предметах (історія України, математика та англійська мова).

2) Введення окремого профорієнтаційного курсу для учнів 8-9 класу потребуватиме також чималих ресурсів, особливо для його розробки. Проте більшість навантаження отримають вчителі до основної зайнятості, яка у них є на даний момент. Також для проведення профорієнтаційного курсу вчителі мали б пройти додаткові курси з кар'єрного радництва та профорієнтації, що потребує ще більшого залучення вчителя у цей курс. Таким чином необхідна чимала стаття витрат для додаткової оплати вчителям, друку підручників, проведення навчання для вчителів тощо. Для зменшення витрат рівня

незадоволення серед вчителів та задоволення інтересу учнів щодо інтерактивних та цікавих занять - пропоную розробити профорієнтаційний онлайн-курс, який школярі 8-го класу у другому навчальному семестрі зможуть проходити у якості обов'язкового предмету відповідно до навчального плану. Такий курс не вимагатиме обов'язкового залучення окремого вчителя для кожного класу, натомість соціальні педагоги чи психологи у школі могли б проводити групові або ж індивідуальні консультації з учнями на основі матеріалу онлайн-курсу. Методологія та програма курсу мають бути укладені таким чином, щоб учні мали можливість переглядати протягом кожного тижня відео-уроки, виконувати відповідні завдання, писати власні рефлексії тощо. Важливо змодельовати курс таким чином, щоб невиконання одного завдання не дозволяло виконати усі наступні через брак певних знань та розуміння кожного відео-уроку. Тривалість відео-уроків не може дорівнювати тривалості уроку проведеного у навчальному класі. То ж над моделюванням та розробкою такого курсу мають спільно працювати вчителі, експерти з кар'єри та профорієнтації, освітні громадські організації з міжнародними партнерами. Фінансування курсу на етапі його розробки та створення має бути здійснене завдяки грантовій підтримці міжнародних фондів або українського бізнес-середовища. Перевагою такого онлайн-курсу є легке та швидке масштабування, яке не потребує значних фінансових витрат. Розробка такого курсу потребуватиме активної діяльності протягом 12-14 місяців, а також пілотного запуску. Таким чином над пошуком партнерів та фінансування для такого курсу необхідно розпочинати роботу вже з середини 2023 року. У випадку, якщо певні школи у Львівській ОТГ вже реалізують схожі профорієнтаційні курси - вони не мають бути зобов'язані до переходу на онлайн-курс.

3) Для того, щоб забезпечити можливість учням у 8-9 класі брати участь у волонтерстві та стажуватися у локальних організаціях, інституціях та бізнес-компаніях - необхідна співпраця з партнерами як на рівні органів місцевого самоврядування, так і окремо закладів загальної середньої освіти.

Для кращої комунікації з представниками бізнес-середовища, органи місцевого самоврядування Львівської ОТГ могли б стати майданчиком для партнерства ЗЗСО та бізнес-компаній. Таким чином кожна школа самостійно має співпрацювати з представниками бізнесу та домовлятися про спільні проекти та активності для учнів. Оскільки бізнес-середовище має високий рівень інтересу до реалізації профорієнтаційної політики у школах, а також компанії часто розвивають себе як соціально-відповідальний бізнес, то фінансування такої співпраці також можуть виділяти і вони. Також партнерами з бізнес-середовищ для конкретних шкіл можуть ставити випускники шкіл, у яких вони раніше навчалися. Таким чином, школам необхідно буде підтримувати контакт зі своїми випускниками та розвивати серед них культуру підтримки та допомоги закладам освіти, у яких вони навчалися та майбутньому поколінню.

У червні 2022 Львівська обласна державна адміністрація вже оголосила про початок співпраці шкіл, ПТУ та бізнес-середовища в області. Тому цей напрям діяльності потрібно протестувати, внести корективи усіх зацікавлених сторін та продовжувати залучати до такої співпраці усі ЗЗСО. Важливо також запланувати участь для одного учня у різних видах діяльності, щоб він/вона могли спробувати себе у різних ролях. Це може відбуватися і в межах однієї компанії, якщо вона має декілька напрямків своєї діяльності.

Таким чином, ОМС Львівської ОТГ у співпраці з закладами загальної середньої освіти мають можливість розробити декілька видів профорієнтаційних активностей для школярів 5-9 класу та виконати у загальних рамках профорієнтаційну складову НУШ. Важливо зазначити, що фінансові ресурси на таку діяльність не мають бути виділеними лише з бюджету ОТГ або державного бюджету. За умови правильно налагодженої співпраці з іншими стейкхолдерами: освітніми громадськими організаціями, ініціативами, українськими та міжнародними експертами з кар'єрної освіти та профорієнтації, українським бізнес-середовищем та міжнародними фондами, фінансування та реалізація профорієнтаційних активностей для школярів

може вимагати набагато менше, як фінансових, так й часових та людських ресурсів від органів місцевого самоврядування, керівництва закладів загальної освіти та безпосередньо вчителів.

Взаємодія зі стейкхолдерами процесу реалізації профорієнтаційної політики

Для ефективної реалізації профорієнтаційної політики у школах надзвичайно важлива співпраця зі усіма зацікавленими сторонами: директорами шкіл, вчителями, учнями, керівництвом закладів профтехосвіти та закладів вищої освіти.

У співпраці з директорами шкіл необхідно брати до уваги їхнє зацікавлення у визнанні їхньої школи, яка виконує необхідні вимоги та стандарти і показує високі результати. Також директори шкіл зацікавлені у збереженні власних працівників та вчителів, які отримують заробітню плату, що відповідає їхньому навантаженню, яке посилює для них та дозволяє надати якісні освітні послуги. Таким чином директори обов'язково мають бути долучені до пошуку партнерств та додаткового фінансування для реалізації профорієнтаційних активностей у їхніх закладах освіти.

Основний інтерес вчителів - зберегти свою заробітню плату відповідно до навантаження, яке вони мають у межах своєї діяльності. Також у вчителів низький рівень інтересу до реалізації профорієнтаційної політики, оскільки вони усвідомлюють, що її реалізація та надання профорієнтаційних послуг учням буде саме їхнім завданням. Тому залученість партнерів та інших сторін до праці з учнями у межах профорієнтаційної програми, буде позитивно впливати на ставлення вчителів загалом до додаткових активностей. Для певної категорії вчителів також важливий саморозвиток, таким чином створення додаткових можливостей для проходження якісних та інноваційних воркшопів та тренінгів буде також перевагою для вчителів. А залучення міжнародних експертів чи можливість обміну досвідом закордоном ставатиме додатковою мотивацією для вчителів.

Рекомендації щодо співпраці з бізнес-середовищем, громадськими організаціями та іншими потенційними роботодавцями детальніше розписана у попередньому підрозділі, що стосується створення та реалізації профорієнтаційних активностей для школярів. Також співпраця з цією групою стейкхолдерів важлива у контексті пошуку фінансування для реалізації програми.

Учні як кінцеві споживачі профорієнтаційних послуг на етапі 5-6 класу мають чітко виражений інтерес - навчатися у школі цікаво та інтерактивно. Також важливо пам'ятати, що особливості кожного покоління, їхні зацікавлення, ставлення та способи сприйняття інформації змінюють достатньо часто. Тому методи та підходи необхідно частково змінювати та адаптовувати відповідно до особливостей покоління. Викликом у роботі з учнями щодо профорієнтації є ймовірність дистанційного навчання, що потребує розробки додаткових методів та підходів, а для вчителів / шкільних психологів та соціальних педагогів - додаткового навчання. Оскільки велику частину рішень щодо діяльності учнів приймають батьки - їхня думка та зацікавлення мають бути також враховані. Батьки можуть також стати партнерами у реалізації профорієнтаційної програми та імплементації певних заходів чи активностей.

Для закладів профтехосвіти та закладів вищої освіти профорієнтація у школах є також інструментом задовольнити власні інтереси та отримати вмотивованих вступників, які свідомо обрали ту чи іншу спеціальність. Таким чином керівництво цих закладів має бути обов'язково долучене до розробки тих чи інших профорієнтаційних активностей для школярів. Проте лише екскурсії або розповіді представників цих закладів про навчальні можливості не можуть бути профорієнтаційними активностями, оскільки вони не мотивують учнів. Такі заходи можуть відбуватися, але виключно як доповнення до усіх профорієнтаційних заходів, які прописані у цих рекомендаціях.

Загалом при роботі зі стейкхолдерами необхідно чітко визначати їхні зацікавлення та постійно їх моніторити, оскільки вони можуть змінюватися відповідно до інших обставин. Важливо також перевіряти рівень задоволення стейкхолдерів у межах налагодженої співпраці, щоб виявляти недоліки співпраці та покращувати її. Оскільки на даному етапі ОМС Львівської ОТГ стають відповідальними за реалізацію профорієнтаційної політики в громаді - вони беруть на себе відповідальність і за комунікацію зі стейкхолдерами та визначення їхніх інтересів.

Роль органів місцевого самоврядування та державної влади у реалізації профорієнтаційної програми в Львівській ОТГ

Оскільки Україна перебуває у стані війни, пріоритети центральної влади змістилися на боротьбу та досягнення перемоги. Проте органи місцевого самоврядування можуть брати більше ініціативи та розвивати на локальному рівні профорієнтаційну програму відповідно до стандартів МОН. Саме тому у найближчій перспективі відповідальним органом за реалізацію профорієнтаційної програми у Львівській ОТГ має стати ОМС Львова та налагодити запуск цієї реформи в межах своєї громади. До того ж органи місцевої влади якнайкраще знають потреби та запити свого регіону / громади. Саме тому основною задачею ОМС Львівської ОТГ є визначити власні потреби, які стосуються подальшого працевлаштування випускників шкіл Львова.

Роль державної влади, зокрема МОН, у цьому випадку полягає у підтримці ініціативності ОМС у реалізації профорієнтаційних активностей та проектів. Також МОН має здійснювати перевірку, наскільки реалізовані заходи та розроблені предмети відповідають стандартам НУШ. Очевидно, що МОН може здійснювати комунікацію з партнерами, суспільством та закладами загальної середньої освіти на своєму рівні, проте найбільшу роль у цьому мають відігравати ОМС Львівської ОТГ.

У таблиці (3.1.) я узагальнюю роль МОН, органів місцевого самоврядування Львівської ОТГ та ЗЗСО у реалізації профорієнтаційної програми. Оскільки заклади загальної середньої освіти виконують одну з ключових ролей у розробці програми та наданні профорієнтаційних послуг кінцевому споживачу - я додаю цього стейкхолдера на рівні з органами влади, щоб порівняти їхню роль. Основна діяльність цих акторів має відбуватися за декількома напрямками: 1) фінансування, 2) розвиток стандартів та типових освітніх програм, 3) комунікація з ЗЗСО, 4) комунікація з громадськістю та 5) партнерство з іншими стейкхолдерами.

Табл. 3.1. “Роль державної, місцевої влади та закладів загальної середньої освіти у реалізації профорієнтаційної політики” (авторська розробка)

	МОН	ОМС	ЗЗСО
Пошук фінансування	+	+++	++
Розвиток стандартів та типових освітніх програм	+++		
Комунікація з ЗЗСО	+	+++	
Комунікація з громадськістю	+	+++	++
Партнерство з іншими стейкхолдерами	+	+++	++

“+++” - стейкхолдер виконує найбільшу роль, “++” - частково залучений до реалізації того чи іншого напрямку”, “+” - має мінімальний вплив

Відповідно до військового стану, у якому перебуває Україна на даний момент, а також в умовах децентралізації, такий розподіл ролей зможе як найефективніше допомогти у реалізації профорієнтаційної програми “на місцях”.

Джерела фінансування профорієнтаційної програми у закладах загальної середньої освіти Львівської ОТГ

У зв'язку з повномасштабною війною на території України МОН як орган центральної влади не зможе у повній мірі забезпечувати фінансування громад та закладів освіти в рамках реалізації профорієнтаційної програми. У попередніх підрозділах та рекомендаціях вже було згадано, що реалізація профорієнтаційної політики в ОТГ чи регіонах не вимагає використання лише національного бюджету. Відповідно усі описані вище активності та пропозиції зорієнтовані на декілька джерел фінансування:

- бюджет ОТГ (частина з якого є субсидіюванням на освіту від МОН),
- бюджет ЗЗСО,
- фінансування від міжнародних та українських партнерів та організацій.

Додатковим джерелом фінансування, у випадку здобуття Україною статусу члена-кандидата Європейського Союзу, зможуть стати фонди ЄС, які підтримують профорієнтаційну політику в європейських країнах.

Особливий акцент у цих рекомендаціях зроблений на пошук грантів серед українського бізнес-середовища та міжнародних фондів, які підтримують розвиток України та освіти. Таким чином зменшиться навантаження на бюджет місцевого самоврядування. У випадку створення проектів та заходів, які можуть легко масштабуватися, кількість витрат також зменшується. Проте, якщо органи місцевого самоврядування не готові до пошуку додаткового фінансування, оскільки не мають відповідних спеціалістів - це необхідно першочергово змінювати. Навіть, якщо на додаткове кадрове забезпечення необхідне додаткове фінансування - це за будь-яких умов будуть менші витрати ресурсів, якщо такі працівники ОМС знаходять додаткове фінансування на профорієнтаційну програму для учнів 5-9 класу.

Підсумок наданих рекомендацій

На мою думку, органи місцевого самоврядування для реалізації політик, в даному випадку профорієнтаційної політики у школах, мають активно співпрацювати з бізнес-середовищем та громадським сектором. Це дозволить визначити чіткі запити цих стейкхолдерів та загалом потреби регіону і працювати для розвитку ОТГ та бізнес-середовища у ньому. Також важливою є співпраця з міжнародними партнерами та фондами для пошуку фінансування для профорієнтаційних програм Львівської ОТГ, що значно зменшить навантаження на місцевий бюджет. При розробці будь-яких курсів для учнів або тренінгів для вчителів необхідно фокусуватися на можливості масштабувати такі продукти, зберігаючи людські та фінансові ресурси.

3.2. Методи оцінки ефективності реалізації профорієнтаційної програми серед учнів 5-9 класів у Львівській ОТГ

Для продовження проведення профорієнтаційної програми серед учнів 5-9 класів необхідна періодична перевірка виконання конкретних завдань. За результатами таких моніторингів має відбуватися обговорення та внесення змін до профорієнтаційної програми, її покращення та адаптація відповідно до нових запитів та потреб як регіону, бізнес-середовища, закладів профтехосвіти, закладів вищої освіти, інших стейкхолдерів, так і учнів, які є кінцевим споживачем продукту.

Оскільки відповідно до вищеописаних рекомендацій відповідальними за реалізацію профорієнтаційної програми у Львівській ОТГ є органи місцевого самоврядування, то саме вони мають здійснювати такий моніторинг, однією зі складових якого є самооцінка реалізації програми закладами загальної середньої освіти.

Кожна школа має перш за все самостійно оцінити рівень реалізації профорієнтаційної програми за певний період часу (найдоцільніше за кожен навчальний рік). У моделі профорієнтаційної програми в рамках НУШ, яку

розробляли українські експерти в рамках міжнародного проекту EU4Skills є запропонована система самооцінювання шкіл, що складається з наступних блоків: 1) події та заходи в контексті профорієнтації, 2) організаційна та кадрова підтримка, 3) співробітництво з роботодавцями, закладами освіти, батьками. [10, с. 33]. На мою думку, цей перелік критеріїв для оцінки є релевантним, проте я пропоную додати ще блок, що стосуватиметься кількості залученого фінансування безпосередньо закладами загальної середньої освіти. Органи місцевого самоврядування зможуть оцінювати отримані дані від ЗЗСО та показники власної діяльності за наступними показниками:

- Кількість ЗЗСО, у яких відбувається “наскрізна профорієнтація”: вчителі викладають два предмети за оновленим підходом з використанням профорієнтаційних елементів,
- Кількість ЗЗСО, які самостійно залучили додаткове фінансування для реалізації профорієнтаційної програми,
- Відсоток учнів, які після завершення базової середньої школи / загальної середньої школи вбачають позитивний вплив профорієнтаційного онлайн-курсу.
- Кількість укладених партнерств та залучених фінансів органами місцевого самоврядування для подальшого розвитку профорієнтаційної програми.

Також органи місцевого самоврядування Львівської ОТГ мають встановити чіткий довготерміновий критерій оцінки ефективності профорієнтаційної програми. До прикладу, відсоток учнів, які по завершенню навчання у закладах профтехосвіти або закладах вищої протягом першого року отримали працевлаштування.

Висновки Розділу 3

У цьому розділі було надано рекомендації для реалізації профорієнтаційної політики серед учнів 5-9 класів в межах Львівської ОТГ. Основними концептуальними рекомендаціями є:

- Створення профорієнтаційного онлайн-курсу в рамках окремого предмета для учнів 8-го класу
- Проведення періодичного моніторингу серед усіх стейкхолдерів, зокрема серед учнів для оцінки ефективності програми та визначенню актуальних зацікавлень підлітків.
- Інтеграція профорієнтаційної складової у викладання предметів Математики та Історії України.
- Активна співпраця ОМС Львівської області та ЗЗСО з бізнес-середовищем для створення можливостей волонтерства та стажування учнів у різних сферах, а також залучення представників закладів профтехосвіти та закладів вищої освіти.
- Партнерство з освітніми громадськими організаціями та міжнародними фондами для пошуку фінансування та залучення експертів.

На основі аналізу актуального контексту, у якому перебуває Україна та експертних інтерв'ю було рекомендовано органам місцевого самоврядування стати відповідальними за реалізацію програми в Львівській ОТГ та працювати над розробкою власних профорієнтаційних активностей для школярів. Для оцінки ефективності впровадження профорієнтаційної політики було рекомендовано вести періодичний моніторинг та вимірювати ефективність за рядом показників.

Згодом досвід імплементації зможе бути в більшій чи повній мірі поширений для реалізації й іншими регіонами або ОТГ.

ВИСНОВКИ

У межах цієї роботи досліджувалося питання реалізації профорієнтаційної політики серед учнів 5-9 класу закладів загальної середньої освіти в межах реформи НУШ на прикладі Львівської ОТГ. У вступі була представлена актуальність даної теми, зокрема у контексті повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Підготовка майбутніх фахівців у різних сферах для подальшої відбудови держави та економічного розвитку - це довготерміновий процес, який необхідно розпочинати заздалегідь.

У першому розділі були розглянуті теорії та підходи до реалізації профорієнтаційних політик. Відповідно до них була сформована теоретична модель дослідження, яка базується на чотирьох основних елементах формування профорієнтаційної політики: 1) основні цілі політик, 2) стейкхолдери, 3) основні профорієнтаційні послуги та 4) підходи до реалізації політик. Ці елементи стали частиною критеріїв (додатково були додані: джерела фінансування, відповідальні актори за реалізацію політики на національному рівні та рівні ЗЗСО та методи оцінки ефективності) для проведення аналізів у наступних розділах. Відповідно до методології дослідження було обрано три методи аналізу для проведення дослідження: 1) порівняльний аналіз досвіду іноземних країн у реалізації профорієнтаційної політики, 2) аналіз стейкхолдерів та 3) глибинні експертні інтерв'ю. При проведенні порівняльного аналізу було виявлено, що порівнювані країни (Польща, Литва, Латвія, Естонія, Великобританія та Німеччина) у всіх критеріях мають схожі підходи та методи реалізації політики. А також при аналізі запропонованої у рамках проекту EU4Skills моделі реалізації профорієнтаційної політики в Україні не спостерігається відмінність між українською програмою та закордонними практиками. При проведенні експертних інтерв'ю особливий акцент у відповідях респондентів створювався навколо ризиків та загроз для реалізації профорієнтаційної програми в контексті воєнного стану. Експерти найчастіше виділяли проблеми з

фінансуванням та дистанційним навчанням, натомість одна із експерток стверджувала, що розвиток профорієнтаційної програми серед учнів має бути одним із пріоритетних завдань в освітній сфері.

У третьому розділі було надано рекомендації для Львівської ОТГ на основі результатів проведених аналізів. Ці рекомендації потребують розробки чіткого плану дій для досягнення показників, які зможуть моніторитися на основі показників оцінки ефективності, які запропоновані у цій роботі. Серед основних рекомендацій у цій роботі виділені:

- Створення профорієнтаційного онлайн-курсу в рамках окремого предмета для учнів 8-го класу.
- Проведення періодичного моніторингу серед усіх стейкхолдерів, зокрема серед учнів для оцінки ефективності програми та визначенню актуальних зацікавлень підлітків.
- Інтеграція профорієнтаційної складової у викладання предметів Математики та Історії України.
- Активна співпраця ОМС Львівської області та ЗЗСО з бізнес-середовищем для створення можливостей волонтерства та стажування учнів у різних сферах, а також залучення представників закладів профтехосвіти та закладів вищої освіти.
- Партнерство з освітніми громадськими організаціями та міжнародними фондами для пошуку фінансування та залучення експертів.

На основі аналізу актуального контексту, у якому перебуває Україна та експертних інтерв'ю було рекомендовано органам місцевого самоврядування стати відповідальними за реалізацію програми в Львівській ОТГ та працювати над розробкою власних профорієнтаційних активностей для школярів. Згодом цей досвід зможе бути поширений для інших ОТГ / регіонів, які зможуть на основі зреалізованої профорієнтаційної політики імплементувати її у своєму регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України ДНУ «Інститут освітньої аналітики». – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zvit_Proforientatsiya_2020_sajt-1.pdf.
2. Волощук Н. Освіта: доленосне перехрестя [Електронний ресурс] / Наталія Волощук // Український тиждень. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/Society/251279>.
3. Вплив війни на середню освіту в Україні: виклики та перспективи [Електронний ресурс] // Cedos. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-osvitu-v-ukrayini-vyklyky-ta-perspektyvy/>.
4. Вступна кампанія: як з роками змінюється кількість абітурієнтів та обсяги держзамовлення [Електронний ресурс] // Слово і Діло. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/19/infografika/suspilstvo/vstupna-kampaniya-yak-rokamy-zminuyetsya-kilkist-abituriyentiv-ta-obsyahu-derzhzamovlennya>.
5. Експертне інтерв'ю з Анною Новосад, 15.06.2022р.
6. Експертне інтерв'ю з Вікторією Христенко, 15.06.2022р.
7. Експертне інтерв'ю з Іванною Герус, 10.06.2022р.
8. Експертне інтерв'ю з Павлом Хобзеєм, 13.06.2022р.
9. Наказ МОН “Про затвердження типової освітньої програми для учнів 5-9 класів [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://osvita.ua/doc/files/news/806/80696/602fd30bccb01131290234_2.pdf.
10. ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ. // НУШ. – 2020. – С. 7, 9, 10, 15, 33.

11. Barnes A. Developing a careers policy: A briefing for schools, special schools and colleges [Электронный ресурс] / Anthony Barnes // Career Development Institute. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: https://www.thecdi.net/write/Briefing_Paper_-_Developing_a_Careers_Policy_-_Final.pdf.
12. Berufsorientierung in Schulen [Электронный ресурс] // IHK Berlin – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ihk.de/berlin/politische-positionen-und-statistiken-channel/arbeitsmarkt-beschaeftigung/bildungspolitik/berufsorientierung-in-schulen-4677890>.
13. Career Guidance and Public Policy [Электронный ресурс] // OECD. – 2004. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.oecd.org/education/innovation-education/34050171.pdf>.
14. Career Education in the Context of Lifelong Learning [Электронный ресурс] // Procedia - Social and Behavioral Sciences. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/275544097_Career_Education_in_the_Context_of_Lifelong_Learning.
15. Career guidance and counselling services. Germany [Электронный ресурс] // EACEA National Policies Platform. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/germany/34-career-guidance-and-counselling>.
16. Career guidance and counselling. Estonia [Электронный ресурс] // EACEA National Policies Platform. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/estonia/34-career-guidance-and-counselling>.
17. Career Guidance and Public Policy [Электронный ресурс] // OECD. – 2004. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.oecd.org/education/innovation-education/34050171.pdf>.

18. Career Guidance in Germany [Электронный ресурс] // Euroguidance Network. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/guidance-systems-and-practice/national-guidance-systems/guidance-system-in-germany>.
19. Career guidance in Lithuania [Электронный ресурс] // Euroguidance Network. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/00022_career_guidance_system_in_lithuania_epale.pdf.
20. Careers guidance and access for education and training providers [Электронный ресурс] // Department of Education. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1002972/Careers_statutory_guidance.pdf.
21. Cerna L. The Nature of Policy Change and Implementation: A Review of Different Theoretical Approaches [Электронный ресурс] / Lucia Cerna // OECD. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.oecd.org/education/ceri/The%20Nature%20of%20Policy%20Change%20and%20Implementation.pdf>.
22. Colin Nelson Power. Lifelong Learning: Meaning, Challenges, and Opportunities [Электронный ресурс] / Colin Nelson Power, Rupert Maclean – Режим доступа до ресурсу: <https://files.core.ac.uk/pdf/2612/81565041.pdf>.
23. DEFINITION OF CAREER GUIDANCE AND COUNSELING [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://www.academia.edu/35521717/DEFINITION_OF_CAREER_GUIDANCE_AND_COUNSELING_docx.
24. Development of the Career Guidance System in Estonia [Электронный ресурс] // CEDEFOP. – 2014. – Режим доступа до

- ресурсы: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/matching-skills/all-instruments/development-career-guidance-system-estonia>.
25. Education staff responsible for guidance in early childhood and school education [Электронный ресурс] // EACEA National Policies Platform. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/latvia/education-staff-responsible-guidance-early-childhood-and-school-education_hu.
26. Euroguidance Network [Электронный ресурс] // Euroguidance Network. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/>.
27. EuroGuidance. About Us [Электронный ресурс] // euroGuidance – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/about-us>.
28. GOOD CAREER GUIDANCE REACHING THE GATSBY BENCHMARKS, 2014. – 41 с.
29. Guidance System in Estonia [Электронный ресурс] // EuroGuidance. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-estonia>.
30. Guidance System in Germany [Электронный ресурс] // The Euroguidance Network. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-germany>.
31. Guidance System in Latvia [Электронный ресурс] // EuroGuidance. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-latvia>.
32. Guidance System in Lithuania [Электронный ресурс] // EuroGuidance. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-lithuania>.
33. Guidance System in Poland [Электронный ресурс] // EuroGuidance. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-poland>.
34. Hiebert B. Career Development The Role of Guidance and Counselling in Fostering an Increased Range of Educational and Career Alternatives*

- [Электронный ресурс] / В. Ниеберт, W. Borgen, K. Schober – Режим доступа до ресурсу: https://unevoc.unesco.org/up/Career_Development.pdf.
35. Hooley T. Theorising career guidance policymaking: watching the sausage get made [Электронный ресурс] / Т. Hooley, L. Godden // *British Journal of Guidance & Counselling*. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03069885.2021.1948503>.
36. https://www.researchgate.net/publication/354681898_THEORETICAL_APPROACHES_TO_STUDY_THE_PUBLIC_POLICY_ANALYSIS_OF_THE_CYCLICSTAGES_HEURISTIC_MODEL
37. Ieva Mizgeraitė Mažulė. Career guidance in Lithuania [Электронный ресурс] / Ieva Mizgeraitė Mažulė // *EuroGuidance* – Режим доступа до ресурсу: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/00022_career_guidance_system_in_lithuania_epale.pdf.
38. INTERNATIONAL TRENDS AND INNOVATION IN CAREER GUIDANCE [Электронный ресурс] // European Training Foundation. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2020-11/innovation_in_career_guidance_vol_1.pdf?utm_source=activetrail&utm_medium=email&utm_campaign=jmc@iccdpp.org.
39. Investing in Career Guidance [Электронный ресурс] // OECD. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-07/investing_in_career_guidance.pdf?utm_source=activetrail&utm_medium=email&utm_campaign=jmc@iccdpp.org.
40. Irena Luobikienė. Career Guidance in Lithuania: Tradition or Fear of Change? [Электронный ресурс] / Irena Luobikienė. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://llufb.llu.lv/conference/REEP/2015/Latvia-2015proceedings-309-316.pdf> Univ-Agricult-REEP-

41. Latvia. 3.4 Career guidance and counselling [Электронный ресурс] // European Commission – Режим доступа до ресурсу: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/lithuania/34-career-guidance-and-counselling>.
42. Lawrence K. Frank Parsons' Contribution to Career Counseling [Электронный ресурс] / K. Jones Lawrence // Human Sciences Press, Inc.
– 1994. – Режим доступа до ресурсу: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/089484539402000403>.
43. Lithuania. 3.4 Career guidance and counselling [Электронный ресурс] // European Commission – Режим доступа до ресурсу: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/lithuania/34-career-guidance-and-counselling>.
44. McCash P. Introduction: Rethinking Career Development [Электронный ресурс] / P. McCash, T. Hooley, P. Robertson // Oxford University Press.
– 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://derby.openrepository.com/bitstream/handle/10545/625538/McCash%20Hooley%20Robertson%20-%20Introduction%20Rethinking%20Career%20Development%20.pdf?sequence=1&isAllowed=n>.
45. OECD Skills Strategy Lithuania [Электронный ресурс] // OECD. – 2021.
– Режим доступа до ресурсу: <https://www.oecd.org/skills/centre-for-skills/OECD-Skills-Strategy-Lithuania-Report-Summary.pdf>.
46. OECD Skills Strategy Poland ASSESSMENT AND RECOMMENDATIONS [Электронный ресурс] // 2019 – Режим доступа до ресурсу: <https://www.oecd.org/employment/emp/Skills-strategy-poland-report-summary-EN.pdf>.

47. Policy Analysis What Governments Do, Why They Do It, and What Difference It Makes [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://politicaspUBLICAS.weebly.com/uploads/5/3/9/6/5396788/dye.pdf>.
48. Romane Viennet. EDUCATION POLICY IMPLEMENTATION: A LITERATURE REVIEW AND PROPOSED FRAMEWORK [Электронный ресурс] / Romane Viennet, Beatriz Pont // OECD. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2017\)11&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2017)11&docLanguage=En)
49. Silvestroni C. Career Guidance in Germany [Электронный ресурс] / C. Silvestroni, K. Münstermann // EuroGuidance – Режим доступа до ресурсу: <https://euroguidance.ie/sites/default/files/images/uploads/Career%20Guidance%20in%20GERMANY.pdf>.
50. Smith K. The Public Policy Theory Primer [Электронный ресурс] / K. Smith, C. Larimer // WestView Press. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: https://www.academia.edu/11691730/PUBLIC_POLICY_THEORY.
51. THEORETICAL APPROACHES TO STUDY THE PUBLIC POLICY: AN ANALYSIS OF THE CYCLIC/STAGES HEURISTIC MODEL [Электронный ресурс] // ResearchGate – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/354681898_THEORETICAL_APPROACHES_TO_STUDY_THE_PUBLIC_POLICY_AN_ANALYSIS_OF_THE_CYCLICSTAGES_HEURISTIC_MODEL.
52. UK. 3.4 Career guidance and counselling [Электронный ресурс] // European Commission. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/united-kingdom-england/34-career-guidance-and-counselling>.
53. Wanjohi A. Vocational counseling [Электронный ресурс] / A.M. Wanjohi // KENPRO Publications. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.kenpro.org/papers/2011/downloads/vocational-counseling.pdf>.

54. Watts A. Career Guidance Policies in 37 Countries: Contrasts and Common Themes [Електронний ресурс] / A. Watts, R. Sultana // International Journal for Educational and Vocational Guidance. – 2004. – Режим доступу до

ресурсу:

https://www.researchgate.net/publication/226794236_Career_Guidance_Policies_in_37_Countries_Contrasts_and_Common_Themes.

55. Yates J. Career Development Theory: an Integrated Analysis [Електронний ресурс] / J. Yates // Oxford University Press. – 2020. – Режим доступу до

ресурсу:

<https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/23409/3/Career%20Development%20Theory%20An%20Integrated%20Analysis.pdf>.

56. Zestaw przykładowych programów preorientacji zawodowej, orientacji zawodowej oraz doradztwa zawodowego dla systemu oświaty – Warszawa, 2017. – 118 s. – (Ośrodek Rozwoju Edukacji).

ДОДАТКИ

Додаток А

Зведена таблиця порівняльного аналізу досвіду іноземних країн в реалізації профорієнтаційної публічної політики

	Польща	Литва	Латвія	Естонія	Великобританія	Німеччина
Основні цілі політики	“Підтримка учнів у прийнятті незалежного та відповідального рішення щодо подальшого їхнього навчання та професійного шляху, яке базується на знаннях учнів про освітню систему”	“Допомогти учню через такі інструменти як інформація щодо кар’єри, кар’єрне консультування та кар’єрна освіта, належним чином обрати подальшу освіту та місце праці, надати навички кар’єрного планування та менеджменту, які сприятимуть у розвитку кар’єри”	“Підготовка учнів до прийняття усвідомленого рішення щодо кар’єри”	“Надати населенню Естонії знання, навички та ставлення, які підготують людей до реалізації свого потенціалу в особистому, професійному та соціальному житті та сприятимуть підвищенню якості життя в Естонії, а також глобальному розвитку”	“Налаштувати учнів на шлях, який забезпечить їм найкращий результат в освіті та роботі, а також забезпечити роботодавців висококваліфікованими працівниками”	“Допомогти кожному учню, які вже готові до розвитку своєї кар’єри, здобути усі необхідні для цього навички”

Стейкхолдери	Частиною “громадських кості” серед стейкхолдерів профорієнтаційної політики виділяють батьків, а також роботодавців, підприємців та інших потенційних роботодавців.	Частиною “громадських кості” серед стейкхолдерів профорієнтаційної політики виділяють батьків, а також роботодавців, підприємців та інших потенційних роботодавців.	Залучені батьки, вчителі, учні, потенційні роботодавці та інші асоціації, які вбачають інтерес у розвитку профорієнтації серед школярів	Залучення усіх стейкхолдерів до співпраці через єдину платформу кар’єрних послуг “Профорієнтаційний форум”. До нього входять представники профільних міністерств, молодіжних та студентських організацій, шкіл, кар’єрних консультантів та інших асоціацій.	Для реалізації програми кар’єрної освіти та консультування британці залучають, окрім учнів та вчителів, органи місцевого самоврядування, батьків, агенції, які надають профорієнтаційні послуги, інших провайдерів освітніх послуг та роботодавців.	Особливий фокус серед стейкхолдерів є на роботодавців та представників закладів освіти, у яких учні можуть продовжити своє навчання
--------------	---	---	---	---	---	---

<p>Основні профорієнтаційні послуги</p>	<p>Заняття та інші заходи, які пов'язані з вибором подальшої освіти і кар'єри та індивідуальні консультації для учнів та батьків. Також проводяться тестування учнів.</p>	<p>Самостійно встановлюється на розгляд закладу освіти.</p>	<p>Профорієнтаційні елементи інтегруються у шкільну освітню програму. Зокрема у навчальні заняття, проекти, які виконують школярі під час навчання, можливості для стажування, позакласні та позанавчальні активності, які забезпечує школа.</p>	<p>Більшість активностей, які є частиною профорієнтаційної програми, спрямовані на розвиток когнітивних та загальних навичок, які будуть корисними та важливими для учнів у подальшому у виборі спеціальності та формування кар'єрної траєкторії.</p>	<p>Інтеграція профорієнтаційних елементів у навчальні предмети. З устрічі з роботодавцями та стажування / практика у компаніях / інституціях. А також кожен учень протягом періоду свого навчання має мати щонайменше одну індивідуальну зустріч щодо професійної та подальшої навчальної траєкторії.</p>	<p>Органи місцевого самоврядування мають автономію у багатьох питаннях профорієнтації у шкільній освіті та мають право самостійно приймати рішення.</p>
<p>Джерела фінансування</p>	<p>Надання профорієнтаційних послуг на рівні шкіл є безкоштовним та компенсується закладам освіти з публічних коштів. Натомість у Литві додатковими ресурсами, які</p>	<p>1) програма підтримки від Європейського соціального фонду та 2) державний бюджет</p>	<p>1) Європейський соціальний фонд, 2) національний бюджет та 3) фінансування від молодіжної ініціативи щодо зайнятості.</p>	<p>1) програма підтримки від Європейського соціального фонду та 2) державний бюджет</p>	<p>Національна профорієнтаційна служба фінансується завдяки Міністерству освіти, натомість кожен навчальний заклад: школа, коледж, університет відповідальний за пошук власного фінансування для реалізації</p>	<p>Частина фінансує Європейський соціальний фонд, інша частина фінансується "на місцях" профільними федеральними міністерствами.</p>

	<p>фінансують профорієнтаційні програми є “Активні ресурси ринку праці” та ініціативи зі страхування молоді, а також - фінансування від Європейського соціального фонду.</p>				профорієнтаційної програми.	
<p>Актори, відповідальні на національному рівні</p>	<ul style="list-style-type: none"> Міністерство національної освіти Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики 	<ul style="list-style-type: none"> Міністерство освіти, науки та спорту Міністерство соціального захисту та праці Міністерство економіки та інновацій 	<ul style="list-style-type: none"> Міністерство освіти та науки, Міністерство добробуту 	<ul style="list-style-type: none"> Міністерство освіти та науки Міністерство соціальних справ 	<ul style="list-style-type: none"> Міністерство освіти, Міністерство праці, Міністерство соціальних справ 	<ul style="list-style-type: none"> Федеральне міністерство праці та соціальних справ Федеральне міністерство освіти та досліджень
<p>Актори, відповідальні рівні ЗЗСО</p>	<p>Обов'язки кар'єрного радника у</p>	<p>Вчителі, які повинні</p>	<p>Більшість вчителів мають мати</p>	<p>Вчителі або кар'єрні</p>	<p>Акцент є на обов'язку школи,</p>	<p>Кар'єрне консультування у</p>

	<p>середній школі можуть вчителі, які отримали педагогічну кваліфікацію, а також завершили навчання з професійного консультування.</p>	<p>мати вищу освіту, мати досвід у професійному консультуванні або у діяльності з дітьми шкільного віку. Також такі працівники мають обов'язково володіти не лише державною литовською мовою, але й ще однією іноземною.</p>	<p>навики кар'єрного консультування. Особлива роль лежить на класних керівниках, які також є профорієнтаційними консультантами для учнів. Позатим у кожній школі є посада соціального педагога, який частково виконує функції і кар'єрного консультанта.</p>	<p>радники у школах не мають окремої кваліфікації "радника з кар'єри". Проте обов'язково мають мати диплом з педагогіки, психології або роботи з молоддю. Кожен вчитель має пройти додаткові навчання відповідно до стандартів з кар'єрного радництва.</p>	<p>вчителів та кар'єрних радників бути неупередженими та об'єктивними у наданні інформації та поради учням.</p>	<p>школах мають право надавати лише вчителі, психологи та соціальні працівники, які пройшли спеціальну підготовку на навчання з професійної орієнтації.</p>
<p>Методи оцінки ефективності політики</p>	<p>Не опубліковано</p>	<p>Не опубліковано</p>	<p>Не опубліковано</p>	<p>Не опубліковано</p>	<p>"Gatsby Benchmarks", які складаються з 9-ти показників</p>	<p>Відсоток випускників шкіл, які продовжили свою професійну кар'єру або ж навчання.</p>

Додаток Б

Гайд для проведення глибинних експертних інтерв'ю

Розігрів

- 1) Наскільки Ви долучені до реалізації реформи НУШ та який стосунок Ви маєте до неї? Зокрема, до профорієнтаційної програми?
- 2) Чому профорієнтаційна політика / програма зараз важлива? Чи справді важливо її активно впроваджувати ще з середньої школи для учнів?
- 3) Чи має бути профорієнтаційна програма обов'язковою для кожного учня середньої школи (чи може бути за вибором)?

Основна частина

у цій частині при запитаннях апелюється до міжнародного досвіду, який був проаналізований в межах порівняльного аналізу

- 1) З чого би мала складатися профорієнтаційна програма для учнів середньої школи? Які активності будуть найефективнішими для досягнення цілей?
- 2) Якими мали б бути джерела фінансування профорієнтаційної програми для закладів загальної середньої освіти?
- 3) Яка роль національної влади, органів місцевого самоврядування та ЗЗСО у реалізації профорієнтаційної політики? Як кожен з цих стейкхолдерів мають взаємодіяти?
- 4) Які ще інші стейкхолдери мають бути залучені та на якому етапі впровадження політики?
- 5) Чи може кожен орган місцевого самоврядування / ЗЗСО мати власну автономію у реалізації профорієнтаційної програми?

до експертів у сфері профтехосвіти

- 1) Як зараз відбувається підготовка до впровадження профорієнтаційної програми серед учнів середньої школи?
- 2) Чи відбувається співпраця з закладами профтехосвіти у рамках підготовки до впровадження профорієнтаційної політики? Якщо відбувається, то яка саме і у чому вона полягає? Чи має вона шанс на успіх? Якщо не відбувається, то чому?
- 3) Наскільки заклади профтехосвіти зацікавлені у реалізації профорієнтаційної політики серед учнів середньої школи?
- 4) Чи готові заклади ПТО до учнів після профорієнтаційних програм? Чи має програма включати напрямні по діяльності для закладів ПТО?

до експертів у сфері освіти на національному рівні

- 1) На вашу думку, опишіть шлях, за яким би мала реалізовуватись профорієнтаційна програма НУШ.
- 2) Як, на Вашу думку, забезпечити безперервність процесу впровадження профорієнтаційної політики, незважаючи на кадрові зміни?

до експертів у сфері освіти на рівні органів місцевого самоврядування

- 1) Як зараз відбувається підготовка до впровадження профорієнтаційної програми серед учнів середньої школи?
- 2) Як Львівська міська рада проводить підготовку до старту НУШ у 5 класі в контексті початку профорієнтаційної програми? Що вже було зроблено?
- 3) Що Вам, як представникам ОМС видається недоцільним чи нераціональним у впровадженні профорієнтаційної політики у середній школі?

блок для усіх респондентів

- б) Які основні проблеми можуть виникнути під час реалізації профорієнтаційної політики серед учнів середньої освіти?

7) Які кроки / дії можуть запобігти цим проблемам, які можна зробити ще на етапі підготовки?

Завершення

1) У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну, які зміни Ви б внесли у профорієнтаційну політику, яка прописана та перебуває на підготовчому етапі реалізації? Які нові предмети / розвиток яких навиків, пов'язаних з відбудовою України та новими запитами на ринку, Ви б додали до профорієнтаційної програми?

2) Які кроки може зробити навіть в часі війни, щоб розпочати реалізовувати профорієнтаційну політику в Україні?